

6 • 2011

Johanna Westman

Språket på agendan i metropolen

- med service på svenska i fokus

magma

Språket på agendan i metropolen - med service på svenska i fokus

Utgivare: Finlands svenska tankesmedja Magma
www.magma.fi

Magma-studie 6 • 2011

Tryck: Gravity Oy

Form och layout: Jaagon Ab
Omslagsbild: Hannu Vallas/Lehtikuva
Foto av Johanna Westman: Hymykuoppa

ISBN: 978-952-5864-27-4 (print)
ISBN: 978-952-5864-28-1 (online)

Magma-studier:
ISSN-L: 1798-4629
ISSN: 1798-4629 (print)
ISSN: 1798-4610 (online)

Innehållet fritt tillgängligt med vissa förbehåll:

Magma önskar få största möjliga spridning av de publikationer som ges ut. Därför kan våra rapporter fritt laddas ner via www.magma.fi. Det är tillåtet att kopiera, citera och återge avsnitt ur denna publikation förutsatt att källan anges samt att innehållet inte förändras eller förvrängs.

MAGMA-STUDIE 6 • 2011

Språket på agendan i metropolen

– med service på svenska i fokus

Johanna Westman

Om författaren

Johanna Westman

Johanna Westman är journalist. Hon bevakade i över trettio år de kommunalpolitiska skeendena i Helsingforsregionen, först som reporter för Västra Nyland och därefter som reporter för Hufvudstadsbladet. I början av 2000-talet övergick hon till att skriva ledare för Hbl, med den kommunala sektorn i allmänhet och social- och hälsovården i synnerhet som särskilt ämnesområde. Sin tid vid Hbl avslutade Westman 2009 som chef för ledarredaktionen och ställföreträdande ansvarig utgivare. Sedan pensioneringen arbetar hon som freelance.

Innehåll

Förord	9
Sammandrag	13
Yhteenveto	17
Symptom: slumpen regerar	21
Diagnos: svenskan faller mellan stolarna	26
I verkligheten	29
Behovet varierar	29
Röster från fältet	36
Inte utan kranskommunerna	46
Hittills har det inte lyckats	48
Ur stadsdirektörens synvinkel	53
Dags för paradigmskifte	53
Sammanslagning är inte innovation	55
Tydlig strategi, mätbara kriterier	56
All lagstiftning finns	58
Slutsats: Inte "samma på svenska"	60
Ordination: språket på agendan	62
Lättast tillsammans	62
Innovation och politisk vilja	65
En svensk särlösning	67
Många bollar i luften	71
Samordning, samservice och distanstjänster	75
En ny modell	79
Tre svåra frågor	87
Svenskfinlands strukturer	93
Sammanfattning	96
Källförteckning	106
Fotnoter	108

Förord

Diskussionen om kommunsammanslagningar och nya samarbetsmodeller är lika intensiv i dag som den var hösten 2009 då Magma gav ut rapporten *”Svenskans ställning i metropolen”*. Marianne Mustajoki utgick då från olika kommunkombinationer när hon med ett språkpolitiskt perspektiv kartlade konsekvenserna av de många alternativen: De svenskspråkiga bildar en grupp som kan betraktas som liten eller stor, helt beroende på angreppsvinkeln. Andelen av regionens befolkning är liten, bara drygt 6 procent. Men de 81 000 svenskspråkiga i huvudstadsregionens 14 kommuner är till antalet många – lika många som invånarna i en medelstor stad. Minoriteten är alltså tillräckligt liten för att erbjuda möjligheter till experiment inom serviceproduktionen, men den är stor mätt i absoluta mått.

Under de två år som gått har skarpa åsikter uttalats på både finska och svenska om samarbetsmöjligheterna och fusionsriskerna i metropolområdet, men i sak har inte mycket hänt. Runt om i Finland har kommuner beslutat om samgång, men inte i huvudstadsregionen. Landet har fått en ny regering som förefaller lika ivrig som den föregående att förnya kommunstrukturerna, men på kommunnivå är positionerna fullständigt låsta. Under de närmaste åren är det högst sannolikt att kostnaderna för välfärdstjänsterna stiger snabbare än kommunernas intäkter till följd av den ekonomiska krisen. Det finns alltså ett ekonomiskt och politiskt tryck som tvingar fram ett intensifierat samarbete också i metropolområdet.

Eftersom de svenskspråkiga intressena sällan beaktas när de stora linjerna dras upp för huvudstadsregionens framtid, beslöt Magma att gå några steg vidare från *”Svenskans ställning i metropolen”*. Den här gången valde vi att närma oss problematiken med

ett journalistiskt grepp – genom intervjuer med beslutsfattare, forskare, tjänstemän och kommuninvånare. Det gällde att kartlägga nuläget, vaska fram idéer på olika nivåer, diskutera hotbilder och möjligheter samt att på ett fördomsfritt sätt granska olika alternativ för metropolförvaltningen. Särskild fokus sattes på social- och hälsovården där bristerna på svensk service är stora.

Magma gav uppdraget åt Johanna Westman, tidigare mångårig ledarskribent vid Hufvudstadsbladet med lång erfarenhet av att analysera samhällsliv, strukturer och politiskt beslutsfattande i metropolregionen. Under arbetsrubriken *”Kan en förändrad kommunal struktur i Helsingforsregionen tjäna också den svenskspråkiga befolkningens intressen”* fick utredaren stor frihet i sitt uppdrag. Hon rapporterade regelbundet till en styrgrupp som förutom Magmas representanter bestod av **Laura Kolbe**, professor i europeisk historia vid Helsingfors universitet, **Viveca Lahti**, politics magister och f.d. biträdande folktingssekreterare, **Stefan Sjöblom**, professor i kommunalförvaltning vid Svenska social- och kommunalhögskolan, Helsingfors universitet och **Kristina Wikberg**, direktör för den svenska verksamheten vid Finlands Kommunförbund. Magma riktar ett stort tack till styrgruppen för dess värdefulla insatser både som bollplank och idégenerator. Vi tackar också de många andra personer som på olika sätt hjälpt utredaren i hennes arbete.

Syftet med rapporten är att lägga fram några strategier för en stärkt och levande tvåspråkighet i huvudstadsregionen i en tid då den framtida kommunkartan är mycket oklar. Målet är – och måste alltid vara – att den svenska servicen fungerar oberoende av hur kartorna ritas upp och oberoende av kommungränserna. De krav som staten ställer på samarbetet i metropolområdet bör följa regeringsprogrammets markeringar. De sex regeringspartierna konstaterade ju gemensamt i juni 2011 att tvåspråkigheten är en rike-

dom och resurs, och att den finsk- och svenskspråkiga befolkningens möjligheter att få tjänster på sitt modersmål ska tryggas.

Argumenten i den finskspråkiga debatten om samarbetslösningar i huvudstadsområdet berör i allmänhet värdeladdade frågor. Kommunerna konkurrerar sinsemellan om goda skattebetalare. Markpolitiken tjänar inte hela regionens intressen. Det stigande kostnadstrycket måste åtgärdas. Klyftorna hotar att växa mellan rika och fattiga områden. Dessa är viktiga frågor som vid sidan av politiska ambitioner av olika slag styr de framtida besluten om fusioner och nya samarbetsformer. Magma-studie 6-2011 behandlar inte de här argumenten som av naturliga skäl får stor uppmärksamhet också annars. Johanna Westman koncentrerar sig uttryckligen på den svenskspråkiga befolkningens servicebehov. Det hamnar lätt i skymundan när beslutsfattarna utgår från att vi svenskspråkiga är bara drygt 6 procent men glömmar bort att vi faktiskt är hela 65–81 000 beroende på vilka städer man räknar med.

Helsingfors i november 2011

Björn Sundell

Utredningsansvarig

Tankesmedjan Magma

Sammandrag

Vi lever i omvälvande tider, inte minst vad välfärdsförvaltningen beträffar. Många reformbollar befinner sig i luften samtidigt. Hur de landar har stor betydelse ur alla möjliga synvinklar sett – inte minst för huvudstadsregionens praktiska tvåspråkighet.

Denna text är resultatet av ett stort antal samtal med forskare, tjänstemän och politiker. Slående är den stora enigheten på stadsdirektörsnivå: alla fyra betonar vikten av service på modersmålet, och alla förefaller överens om att kommunen måste leva upp till sitt lagstadgade ansvar gentemot den individuella invånaren – också på svenska. Det är individen som har grundlagsskyddade rättigheter. Den kommunala organisationsformen är ett medel, inte ett mål.

Till saken hör att den svenskspråkiga befolkningens åldersstruktur i betydande grad avviker från hela befolkningens struktur. Särlösningar behövs för de äldres, för barnens och för de sjukas skull. Dolda resurser av svenskkunnig personal måste lockas fram och arbetet måste organiseras så att svenskspråkiga klienter möter svenskkunnig personal.

Stor enighet finns också om att service på svenska lättare kan ordnas om befolkningsunderlaget omfattar hela regionens svenskspråkiga befolkning på 65 000 personer. Meningskillnaderna handlar framför allt om att Esbo och Grankulla av andra orsaker inte vill låta sig sammanslås med Helsingfors och Vanda. Men innebär denna motsättning att det är omöjligt att åstadkomma den samordning av det svenskspråkiga vård- och omsorgsutbudet i regionen som i decennier har varit genomgående tema i utredning efter utredning?

På basis av de samtal jag har fört inom ramen för detta uppdrag vågar jag svara: Nej, omöjligt är det inte.

Det finns förståelse för en särlösning som ger den svenska språkgruppen en viss språklig självbestämmanderätt – inom kommunen eller regionen – på villkor att den kommunala serviceorganisationen överlag är integrerad. En central, koordinerande instans kan ges fullmakt att utifrån beställa den service på svenska som hemkommunen inte själv kan erbjuda. Modellen främjas av regeringens föresats att justera kraven på konkurrensutsättning, till förmån för små serviceproducenter. I den mån tjänster på svenska bevisligen är marknadsmässigt olönsamma torde de kunna definieras som tjänster av allmänt ekonomiskt intresse, Services of General Economic Interest eller SGEI-tjänster. Därigenom kan besvärliga men resultatlösa anbudstävlingar undvikas.

Fönstret står just nu öppet, eftersom lagstiftningen av andra orsaker ska omarbetas. De krafter som arbetar för stärkt offentlig service på svenska i metropolområdet har alla tiders chans att förena sig kring ett nytt koncept. För Svenska folkpartiet kan det vara angeläget att köpa biljett så länge det går att reservera önskad plats på tåget. Priset för den biljetten är enighet över kommungränserna i regionen.

För tvåspråkiga partier med ansvarskänsla borde det inte vara något problem att stödja en särlösning som syftar till fungerande service också på det andra inhemska, trots att vägen dit måste vara en annan än på finska. Utgångspunkten är att lika god offentlig service ska fås på vardera språket – för att grundlagen och tvåspråkigheten så kräver. Det går att ordna, om kommunen på nytt fokuserar på sitt ansvar för individen.

Men det gäller att handla nu, så länge fönstret är öppet.

En särlösning för service på svenska behövs även i det fall att Helsingfors, Esbo, Vanda och Grankulla går samman till en kommun – men i så fall är uppgiften betydligt lättare. Detta faktum avgör saken: ur svensk synvinkel, men också annars, är kommun-sammanslagning ett bättre alternativ än metropolförvaltning. Det

värsta alternativet är att Vanda går samman med Helsingfors, utan Esbo, eftersom detta skulle innebära en tudelning av regionens svenska resurser.

Min utredning utmynnar i en princip om partiellt språkligt självbestämmande. Kärnan är att huvudstadsregionens nuvarande kommuner antingen går samman till en kommun eller kommer överens om att

- service på svenska ordnas gemensamt, samt
- antar en strategi med mätbara kriterier för godtagbar service på svenska,
- tillsätter en nämnd med mandat att utifrån beställa tjänster som hemkommunen inte kan erbjuda på svenska, och
- utser en tjänsteman på ledningsgruppsnivå till föredragande i den svenska nämnden.

I princip kan en ”svensk nämnd” ansvara för service på svenska inom både bildnings- och vård- och omsorgssektorn; alternativt kan två skilda nämnder diskuteras. Jag har begränsat min framställning till social- och hälsovårdssektorn, där de största problemen finns. Det beror framför allt på att så många har betonat vikten av att nämndens föredragande tjänsteman och beredande kansli-personal har tät kontakt med dels fältet, dels finska kolleger inom den egna sektorn. Likaså är det av betydelse att nämndens medlemmar känner sitt område väl.

Tidigare försök till innovation för service på svenska i huvudstadsregionen har runnit ut i sanden på grund av misslyckad förhandsförankring. Modellen som här presenteras förefaller ha bred acceptans men har tillsvidare ingen politisk förankring alls – inte på något håll. Arbetsmetoden har varit journalistisk. En fördel är

att tankefel och ologiskheter kan skyllas på journalisten, som förbehåller sig rätten till källskydd.

Den fortsatta konkretiseringen av ovan nämnda princip är en uppgift för politiker, jurister och andra sakkunniga. Jag har bara kunnat peka på vissa kritiska element i konstruktionen och hoppas för övrigt att debatten blir öppen, fördomsfri och saklig.

Med god vilja kan resultatet bli ett regionalt samhällsfördrag kring fungerande service på svenska, med kompletterande e-tjänster som ett viktigt element. Är viljan mindre god behövs det ny lagstiftning som grund, åtminstone om att huvudstadsregionens kommuner ska sköta sin service på svenska gemensamt.

Yhteenveto

Lukuisat viralliset kannanotot edellyttävät, että pääkaupunkiseudulle luodaan hallintorakenteet, jotka nykyisiä paremmin takaavat hoitoketjujen aukottomuuden myös ruotsinkielisille asukkaille. Tämän pitäisi olla mahdollista ajankohtaisten uudistusten yhteydessä.

On usein sattuman varassa, saako ruotsinkielinen asiakas palveluja omalla äidinkielellään. Parannuksen aikaansaamiseksi tarvitaan kielellisten seikkojen määrätietoista huomioimista organisaatiossa. Ruotsinkielisten asiakkaiden on voitava asioida ruotsinkielisen henkilökunnan kanssa. Tutkimus on osoittanut tämän onnistuvan parhaiten, kun rakenteet luodaan kiinteiksi, sillä pieni verkosto on hyvin haavoittuva.

Selvitys toisensa jälkeen on osoittanut, että ruotsinkielisten palvelujen parantaminen ei onnistu ilman koordinoitua yli kuntarajojen. Toistaiseksi tämän kaltaiset esitykset eivät ole tuottaneet tulosta. Kyse ei ole ainoastaan ruotsinkielisten perusoikeuksista, vaan myös maan ja kansan historiallisesta identiteetistä, asemasta ja tulevaisuudesta. Käytännössä ei ole mahdollista pelastaa maan kaksikielisyyttä, ellei ensin turvata ruotsinkielisiä julkisia palveluja maan ainoan metropolialueen sisällä.

Kyse on muun muassa siitä, että ruotsinkielisen väestön ikärakenne poikkeaa merkittävästi koko väestön vastaavasta. Pääkaupunkiseudun ruotsinkielisestä väestöstä on jo nyt 20 prosenttia yli 65-vuotiaita, kun suomenkielisten vastaava osuus on 13 prosenttia. Siksi ei voida toimia ”samma på svenska”-periaatteella. Päämääränä täytyy olla yhdenvertaiset hyvinvointipalvelut suomeksi ja ruotsiksi, mutta menetelmissä voi olla eroja.

Nykytilanteessa pääkaupunkiseudun ruotsinkielisten julkisten palvelujen potentiaalinen ruotsinkielinen asiakaskunta asuu

hajallaan itsenäisissä kunnissa, joista jokainen pyrkii tarjoamaan palveluja omille kuntalaisilleen. Toisinaan tämä onnistuu asiakkaan äidinkielellä, usein ei. Noin 65 000 asukkaan väestöpohja loisi paremman mahdollisuuden täyttää hoitoketjujen aukkoja. Tämä on tietysti helpointa tilanteessa, jossa neljä kuntaa on sulautunut yhteen, vaikka tämä jättikunta olisikin jaettu lähidemokraattisiin kaupunginosiin.

Espoo ja Kauniainen vastustavat tällaista pääkaupunkiseudun kuntaliitosta syistä, joilla ei ole mitään tekemistä kielellisen vähemmistön tilanteen kanssa. Tämän vastustuksen takia liitos saattaa jäädä toteuttamatta. Toisaalta Vantaan liittäminen Helsinkiin olisi ruotsinkielisten palvelujen kannalta jopa haitallista, koska se tarkoittaisi seudullisten resurssien kahtiajakoa.

Miten siis luoda ruotsinkielisten hoito- ja hoivapalvelujen väestöpohja, joka kattaa neljää itsenäistä kuntaa, ilman kuntien yhdistymistä tai edes kuntayhtymän muodostamista? Ratkaisuksi esitän osittaista kielellistä itsehallintoa seuraavan periaatteen mukaisesti:

Pääkaupungin neljä kaupunkia

- päättävät järjestää ruotsinkieliset palvelunsa yhdessä,
- hyväksyvät ruotsinkielisten palvelujen strategian mitattavissa olevine kriteereineen,
- nimeävät ruotsinkielisten palvelujen lautakunnan, jolla on valtuudet hankkia ulkopuolisilta tuottajilta ne palvelut joita kotikunta ei pysty tarjoamaan ruotsin kielellä, sekä
- valitsevat lautakunnan esittelijäksi johtoryhmäntasoisien virkamiehen.

Isojen kaupunkien johtajat vakuuttavat, että ruotsinkielisten asukkaiden täytyy saada palvelunsa äidinkielellään. He ovat pitkälti

yksimielisiä myös siitä, että ruotsinkieliset palvelut on helpompi hoitaa, kun asukasohja kattaa koko pääkaupunkiseudun. Ruotsinkielisten palvelujen tuottajiksi tarvitaan kuntien lisäksi myös muita tuottajia. Palvelujen tuottamistavan pitää olla asiakaslähtöinen. Tavoitteena ei kuitenkaan voi olla kahden rinnakkaisen, kieleen perustuvan palveluorganisaation luominen sosiaali- ja terveystalalle. Sen sijaan puuttuvat palvelut voidaan ostaa toiselta kunnalta, kolmannelta sektorilta tai avoimilta markkinoilta.

Tällaisen ostopalveluihin perustuvan mallin kehittämisen edesauttaisi pääkaupunkiseudun ruotsinkielisten palvelujen määrittäminen yleishyödyllisiksi SGEI-palveluiksi (Services of General Economic Interest, Yleisiin taloudellisiin tarkoituksiin liittyvät palvelut), jolloin hyödyttömiä ja raskaita tarjouskilpailuja ei tarvitse järjestää. Tämä on selvittämisen arvoinen asia.

Esittämäni ruotsinkielisten palvelujen lautakunta toimisi annettujen kehysten ja talousarvion rajoissa. Se sovittaisi julkiset ja yksityiset palvelut yhteen, laatisi hankintojen tärkeysjärjestyksen ja toteuttaisi hankinnat, tarvittaessa yhteistyössä lainopillisen hankinta-asiantuntijatahon kanssa.

Metropolialueen kieliolosuhteet ja kaksikielisyys ovat liian tärkeä asia pienen puolueen yksin hoidettavaksi. Juuri nyt tulisi kaikkien niiden tahojen, jotka haluavat vaikuttaa elävän kaksikielisuuden ja parempien ruotsinkielisten palvelujen puolesta, koota voimansa ja saada aikaan yhteiskuntasopimus. Sopimus sisältäisi yhtenä elementtinä osittaisen kielellisen itsehallinnon, koska tämän voidaan olettaa parantavan palvelutarjontaa ilman kustannustason nousua.

Pääkaupunkiseudun ruotsinkielisen haja-asutuksen väistämättömiä pitkiä etäisyyksiä kompensoimaan tarvitaan e-palveluja ja keskitetty puhelinpalvelu. Selkeät lupaukset kyseisistä ruotsinkielisistä palveluhankkeista tulisi sisältyä sopimukseen, jonka pe-

rusteella ruotsinkielisten palvelujen puolestapuhujien kannattaisi ryhtyä tukemaan pääkaupunkiseudun yhdistymistä.

Jos kuntaliitos ei toteudu, on merkittävästi hankalampaa muodostaa sellainen väestöpohja ja sopia sellaisesta kielellisestä autonomiasta, joka tarvitaan ruotsinkielisen palvelutarjonnan aukkojen täyttämiseen. Siinä tapauksessa on toivottavaa, että eduskunta säätää lain, jonka perusteella Helsinki, Espoo, Vantaa ja Kauniainen järjestävät ruotsinkieliset palvelunsa yhdessä.

Symptom: slumpen regerar

Storhelsingfors är en pendlingsregion där de nuvarande kommungränserna tjänar förvaltningens behov snarare än medborgarnas och där en betydande svenskspråkig befolkning lever så splittrad att den kan te sig närmast försumbar. Också om den i absoluta tal växer, leder flyttningsrörelsen till att den relativa andelen krymper.

Grundlagen förutsätter lika behandling av alla medborgare. Landet har två jämställda nationalspråk, ett av dem svenska. Grundlagen säger också att man får bo var man vill. Ingen myndighet förväntas ha synpunkter på var en medborgare ska bo för att få service på sitt modersmål. Så tvåspråkiga som familjerna är i dagens huvudstadsregion skulle detta också vara omöjligt.

I dessa avseenden är Finlands tvåspråkighet unik.

Dagens verklighet är i alla fall att det ofta är slumpen som avgör vem som får och vem som inte får till exempel vård på sitt modersmål, trots att detta i grundlag och festtal sägs vara en självklar rättighet.

Som introduktion lånar jag några exempel ur levande livet från Folktingets hälsopolitiska rapport *Pohje = Vad är det?*¹

Alma, 92

Alma är 92 år och svenskspråkig. Hon bor i Köklax i Esbo. Hon har fallit hemma och stött sidan. Hon har stött sig allvarligt och ligger intagen på Jorvs sjukhus i Esbo. Hon hostar och spyrr blod. Hon kan ingen finska. Jo, hon kan ett ord: *Kyllä*, ja.

Läkaren lutar sig över Alma och förklarar vad som fattas henne. – *Kyllä, kyllä*, ja, ja, säger Alma. Läkaren förklarar vidare hur det ligger till. – *Kyllä, kyllä*, ja, ja, mumlar Alma. Läkaren och hela rondan fortsätter förvissade om att Alma har förstått. Hon har ju svarat, kommunicerat med dem.

Efteråt får sänggrannen tolka åt Alma vad doktorn hade sagt om blödningen i lungan. Alma förflyttades så småningom till Bolarskog sjukhus. Ett halvt år senare läste sänggrannen hennes dödsannons i tidningen.

Alma var inte dement, hon var fullständigt klar i knoppen men kunde inte finska.

Jonas, 6

Jonas var född i december [...]. [På] hösten skulle han börja skolan, om allt gick bra. Hans mamma funderade hit och dit, han var ung. Men alla hans bästa kamrater var födda på sommaren och i början av hösten, kunde Jonas vänta ett år? Vad skulle då hända med hans kompisar? Och med kontakten till dem? Eftersom rådgivningen gjorde ett femårstest som gav svar beslöt sig Jonas mamma att lita på testet.

– *Tänään me piirämme.* I dag skall vi rita, tyckte rådgivningstanten Raija och delade ut papper och pennor.

– ??? Jonas förstod inte, men när mamma tolkade satte han igång.

– *Piirrä äidin kuva.* Rita en bild av mamma, förklarade tant Raija och mamma tolkade igen. Jonas tog tag i pennan, höll den i knuten näve och ritade en vinglig cirkel. Två cirklar till som ögon. Den ena cirkeln hamnade litet utanför den stora cirkeln. Rätt ut från den stora cirkeln drog han två vågräta streck. Och underst två lodräta.

Tant Raija drog år sig teckningen och lade den åt sidan. Mamma såg att Jonas var besviken, han hade gärna hört något om sin teckning.

Testet fortsatte, tant Raija visade bilder som Jonas skulle beskriva. Han svarade på svenska och mamma fick tolka. Han byggde ett torn med klossar och till sist tog tant Raija fram hans teckning och granskade den.

– *Hänen hahmottamiskyky on kyllä erittäin huono,* förklarade rådgivningsRaija för Jonas mamma. Hans gestaltningsförmåga är ytterst dålig. Och så pekade hon på att mammabilden saknade kropp, att armar och ben stack ut direkt ur huvudet. Och att inte ens ögonen höll sig inom cirkeln, inte båda två i alla fall. *Ei ole toivoa!* Inget hopp! tyckte Raija.

Jonas mamma förstod att rådgivningstestet gav underkänt till Jonas skolstart.

Efter en natts funderande beställde hon en ny femårsundersökning via skolverkets psykolog som var svenskspråkig. När Jonas fick göra om testet i lugn och ro i sin blivande skolmiljö klarade han av det. Inte lysande men tillräckligt bra. Jonas började skolan som 6-åring och fyllde 7 under den första skolhösten. Han behövde rätt mycket stöd i början, men till påsken hade han växt till sig och hängde med. Framför allt fick han behålla sina kompisar.

Det här handlar om en storstadsmiljö där två- och flerspråkigheten ökar men inledningen till Folktingets skrift från 2006 inte har förlorat något av sin aktualitet – snarare tvärtom. Det är onödigt att formulera om det som redan är väl uttryckt:

Bristande språkkunskaper och förståelse för den enskilde individens behov kan i värsta fall leda till missförstånd som försvårar och förlänger vårdtiden i onödan. Särskilt viktigt är det för individen att få vård på sitt eget språk i sådana livsskeden då hon är speciellt utsatt och svag. Detta gäller bl.a. små barn, handikappade, svårt sjuka, äldre.²

Utredning på utredning har bekräftat det som Statsrådet hösten 2010 konstaterade i sin redogörelse för metropolpolitiken:

Service för svenskspråkiga (är) ofta beroende av tillfälligheter och splittrade och man har inte lyckats få till stånd en enhetlig servicekedja.³

Vårdkedja är en sammanfattande benämning på de åtgärder som görs under patientens väg genom vården. En vårdkedja kan omfatta alla typer av vård- och omsorgsaktiviteter, oavsett huvudman/vårdgivare. Den kan bestå av bland annat slutenvård på sjukhus, kommunal omsorg och primärvård inklusive hemvård, samt köpta privata tjänster.

I en välfungerande vårdkedja är de olika instansernas insatser samordnade till individuellt anpassade lösningar. Vårdkedjan ska vara kostnads- och framför allt resultat effektiv. Den ska vara uppbyggd så att vården ger resultat i form av bättre hälsa för patienten. **Det finns väldokumenterad forskning som pekar på att språket har en viktig roll i vårdkedjan. Vård och omsorg på patientens modersmål främjar tillfriskning och rehabilitering.** Vårdspråket är en central faktor för vårdens kvalitet. Det är alltså viktigt att vårdkedjan fungerar på svenska.

För att detta ska vara möjligt måste språkfaktorn beaktas när vårdkedjorna byggs upp. Det får inte vara slumpen som avgör vem som i nödens stund får uttrycka sig på sitt starkaste språk och vem som inte får det.

Det är svårt för Helsingforsregionens svenskspråkiga att få vård och omsorg på sitt modersmål, också för de mest behövande: barn och unga, specialgrupper som funktionshindrade, mentalsjuka och arbetslösa, och äldre personer som lämnat arbetslivet bakom sig.

Den metropolpolitiska redogörelsens löfte om att "det administrativa beslutsfattandet för svenskspråkig service i Helsingforsregionen utreds med beaktande av metropolområdets utspridda svenskspråkiga befolkning" visar att finska staten är medveten om att svenskan faller mellan stolarna. I samma riktning pekar Folktingets så kallade Ahtisaarigrupp, som i sitt *Handlingsprogram för ett tvåspråkigt Finland*⁴ i fråga om metropolområdet efterlyser en utredning av **alternativa förvaltningslösningar som "bättre än de nuvarande kan säkerställa att service ges jämbördigt på båda nationalspråken"**.

**Det får inte vara slumpen
som avgör vem som i nödens
stund får uttrycka sig på
sitt starkaste språk och
vem som inte får det.**

Diagnos: svenskan faller mellan stolarna

Men var ligger egentligen felet? Helt kan problemen inte skyllas på ”personalbrist”, också om det är sant att många tvåspråkiga ungdomar väljer bort de tunga vårddyrkena.

I fråga om barndagvård och skola syns behovet och därmed också utbudet av service på svenska tydligt. För social- och hälsovårdens del är behovet relativt osynligt och därmed enligt många uppfattning icke-existerande, vilket i det sektorbaserade systemet leder till ett icke-existerande utbud. För många av huvudstadsregionens tvåspråkiga finlandssvenskar är detta inte något stort problem i vardagen, inte för den som jobbar och är frisk. Arbetsdagen förlöper i huvudsak på finska, medan det svenska modersmålet i praktiken är ett hemspråk för privat bruk.

Det är när vi blir sjuka, funktionshindrade eller arbetslösa och tvingas ha kontakt med myndighetspersoner på en terminologi som inte hör till den normala ”arbetsplatsterminologin” – ja, det är först då vi på riktigt kan behöva service på svenska. Men fortfarande kräver de flesta av oss inte denna service utan vi anpassar oss snällt och försöker klara oss på finska.

Helt centralt blir modersmålet igen när vi blir gamla och sjuka, beroende av utomstående och tvungna att med dem tala om saker som vi har lärt oss terminologin för hemma, på svenska. Det kan jämföras med att vi inte kan fåglars och svampars namn på finska, för att vi har lärt oss dem enbart på svenska, hemma och i den svenskspråkiga skolan.

Undfallenhet – eller snarare missriktad ”artighet” – från språkminoritetens sida är en bidragande orsak. Men varför förefaller huvudstadsregionens svenskar vara mer benägna att klaga på be-

tjänningen hos Stockmanns än på det kommunala sjukhuset, trots att det är kommunen som enligt lag har språkliga skyldigheter? Det beror till stor del på att man i patientens utsatta position inte kan ta risken att klaga på bemötandet.

Gällande lag innebär inget hinder för service på svenska, inte ens i det fall att kommunen faktiskt inte har lyckats rekrytera svenskkunnig personal. Kommunen har ansvar för att service ordnas på ett eller annat sätt, inte för att själv producera tjänsterna:

Ansvar för anordnandet av social- och hälsovårdstjänsterna ankommer på kommunerna. Enligt lagen skall kommunerna se till att social- och hälsovårdstjänsterna finns tillgängliga för sina invånare, men lagen fastslår inte i detalj hur tjänsterna ska organiseras, hur mycket de omfattar och vad de består av.

Kommunerna kan anordna tjänsterna på olika sätt, t.ex. genom att vara medlem i en samkommun eller genom att köpa upp tjänster av andra kommuner eller privata serviceproducenter. Verksamheten kan variera i olika kommuner enligt lokala förhållanden och befolkningens behov.⁵

Oberoende av hur det ordnas ska lagstadgad service tryggas på klientens språk, finska eller svenska. Om det på svenska står enbart köpta tjänster till buds bör sådana användas i den utsträckning som behövs. Därmed är ju saken klar, eller hur? Vad lagen tillåter är emellertid något helt annat än den verklighet som metropolregionens svenskspråkiga befolkning lever i. I verkligheten lever den kommunala ledningen inte upp till sitt ansvar för att den språkliga minoritetens behov tillgodoses. Det beror åtminstone delvis på att det inte finns någon institutionaliserad övervakning.

I själva verket är det ganska självklart att svenskan faller mellan stolarna, och det beror inte enbart på att verksamheten är sektor-baserad. Den kommunala självstyrelsen ger beslutsfattare som är fokuserade på sina egna väljare, sin egen bas i kommunen. Det är

själva idén och avsikten, och väl så. Avigsidan är att **ingen folkvald har uttalat mandat att se till hela regionens bästa – inte heller i fråga om den språkliga minoritetens intressen, som förutsätter ett gränsöverskridande grepp.**

Utbildningen är organiserad på språklig grund men för vårdkedjornas – primärvårdens, sjukvårdens och socialarbetets – del ger varken lag, förordning eller kommunala reglementen stöd för språkbaserad autonomi. Det är grundlagen, språklagen och naturligtvis den sektorspecifika lagstiftningen som gäller. De lagarna innehåller det krut som behövs för att ordna saken – om viljan är god. Men lagen om offentlig upphandling nonchalerar helt språkproblemet och i den kollisionen kan också en god vilja bli överkörd.

Möjligheterna till fungerande vårdkedjor på svenska hänger tillsvärdare mest på god vilja, på enskilda personer och på frivilligt engagemang utöver de officiella arbetsuppgifterna. För att komma med en måhända orättvis generalisering: Dessa möjligheter hänger på slumpen eftersom överblick saknas, resurserna inte är språkligt optimalt disponerade och personalrekryteringen inte är målinriktad.

Ur den enskilda individens perspektiv betyder detta ofta att man borde vara frisk och ha ett övermått av energi och rättspatos, samt dessutom vara välbevandrad i byråkratins djungler, för att hitta rätt. Visst, i Finlands organisationsinriktade välfärdssystem gäller dessa problem mer eller mindre för alla – men de förvärras i betydande grad av den språkliga dimensionen.

Dessa symptom har kärnfullt sammanfattats av Linnéa Henriksson, som för Magma utredde konsekvenserna av en- respektive tvåspråkiga lösningar:

Majoritetsperspektivet, som oftast beror på tanklöshet och okunskap, försvårar en fungerande tvåspråkighet för att minoritetens behov faller utanför majoritetens synfält.⁶

I verkligheten

Det paradoxala är att de svenskspråkiga i huvudstadsregionen inte alls är någon obetydlig liten minoritet. I medeltal har de fyra sinsemellan mycket olika kommunerna 6,2 procent svenskspråkiga invånare men tillsammans uppgår regionens svenskar till närmare 65 000 personer. Det är många – nästan lika många som bor i Tavastehus, landets fjortonde största stad. Definitivt fler än i Rovaniemi, och dessutom på tillväxt.

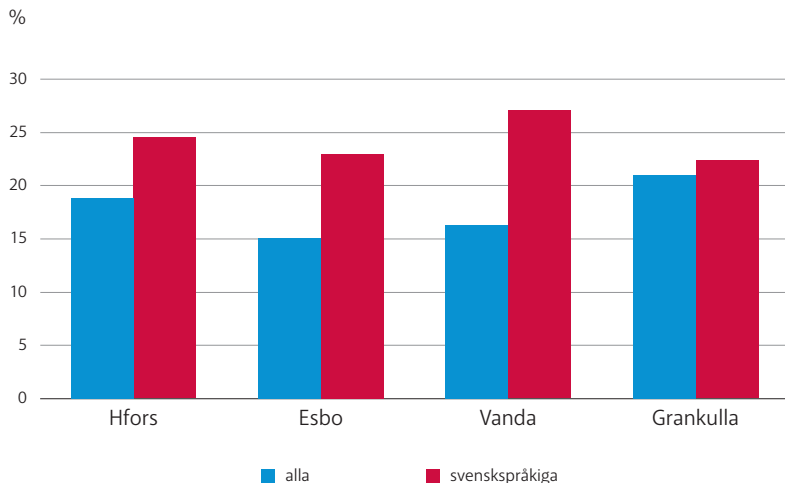
I nära anslutning till samma metropolregion lever Kyrklätt och Sibbo, med 18 respektive 37 procent svenskspråkiga bland sina invånare. Tillsammans ger dessa två kommuner ett tillskott på 13 500 svenska invånare. Sammanlagt uppgår metropolens svenskspråkiga befolkningsunderlag till över 80 000. Men också 65 000 skulle räcka till för fungerande vårdkedjor och annan service på modersmålet, förutsatt att förvaltningslösningarna är ”bättre” än de nuvarande.

Behovet varierar

Ålderspyramiden har inte samma form på svenska som på finska.⁷ Inom den svenskspråkiga befolkningen utgör pensionärerna över 20 mot bara drygt 13 procent på finskt håll. Ser man till dem som redan har fyllt 75 år skillnaden nästan dubbelt så stor. Åldersgruppen 85+ fortsätter att växa till omkring år 2017; först då slutar kurvan för svenskspråkiga gamlingar att peka uppåt.

På tio års sikt är åldersskillnaden mellan språkgrupperna betydande, och allra störst ser den ut att bli i Esbo och Vanda.

Graf 1: Befolkningsandel över 64 år 2020

Källa: Statistikcentralen

I Nyland har över 104 000 personer svenska som modersmål. Det är ungefär 15 000 fler än i Österbotten. Men huvudstadsregionen, landets mest tätt bebyggda del, utgör finlandssvensk glesbygd. Den låga procentuella befolkningsandelen är en dålig ursäkt för att offentliga tjänster inte fungerar tillfredställande på svenska. Det egentliga problemet är splittrad bosättning och – relativt – långa avstånd, som alltid i glesbygden.

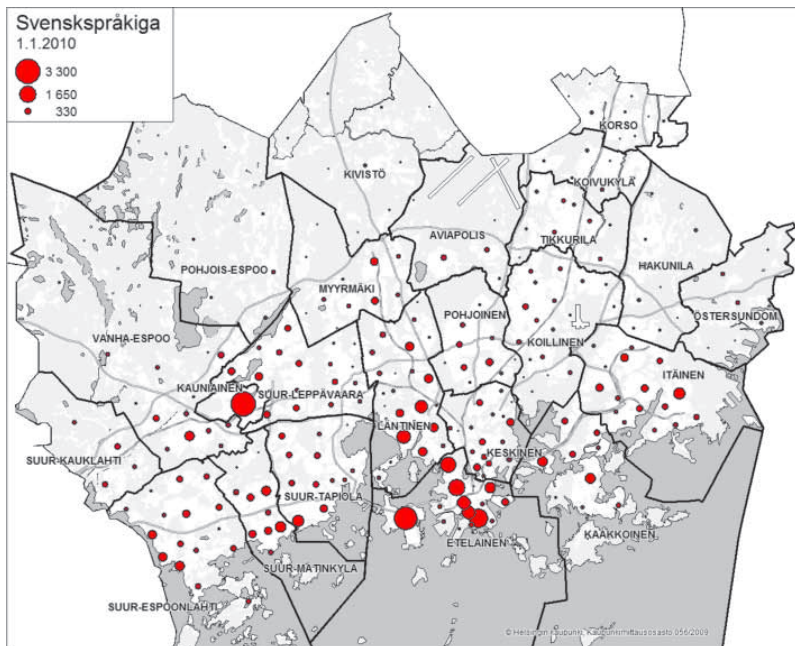
Huvudstadsregionens svenskspråkiga invånare finns utspridda över hela regionen.

**På tio års sikt är ålders-
skillnaden mellan språk-
grupperna betydande, och
allra störst ser den ut att
bli i Esbo och Vanda.**

Karta 1: Svenskspråkiga stadsdelsvis 1.1.2010

Om man tänker bort kommungränserna och i stället ser till de nominella stadsdelar som storstäderna Helsingfors, Esbo och Vanda är indelade i – och om Grankulla betraktas som en stadsdel – ja, då var Grankulla den överlägset svenskaste stadsdelen 2009, både absolut och procentuellt. De drygt 3 200 Grankullasvenskarna utgör nästan 38 procent av stadens befolkning.

På andra plats kommer Drumsö med 2 900 svenskar. De utgör i alla fall ”bara” 14,5 procent av samtliga Drumsöbor. Fler än 2 000 svenska invånare finns det också i stadsdelarna Stam-Esboviken, Ulrikasborg och Mattby. Ytterligare tolv stadsdelar har mellan 1 000 och 2 000 svenska invånare.

Hur stadsdelarna ser ut är en sak. En annan är att granska språkförhållandena enligt dagens stordistrikt. Då blir det tydligare

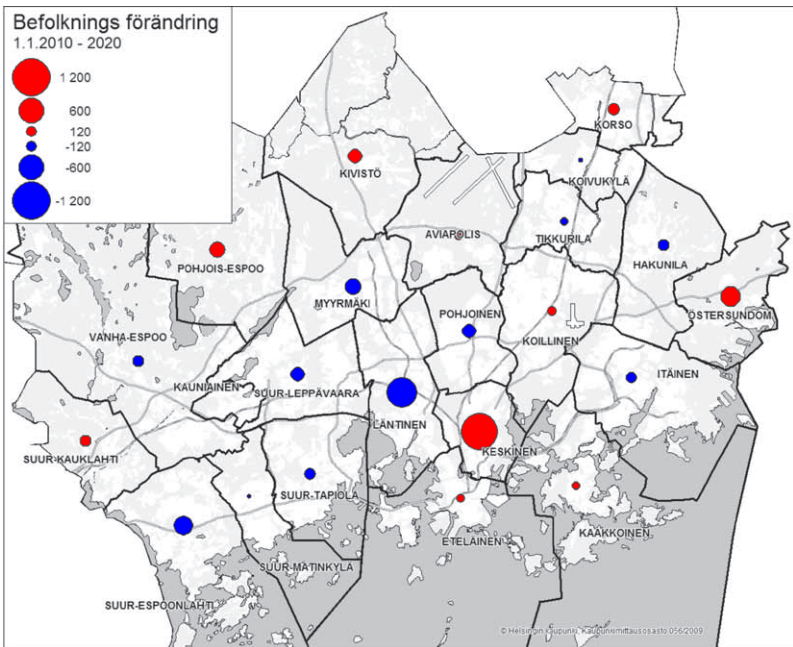

att Helsingfors södra stadsdelar, inklusive Drumsö, är det överlägset största svenska distriktet i hela huvudstadsregionen. Södra stordistriktet i Helsingfors har långt över 12 000 svenskspråkiga invånare.

Av sammanlagt 21 stordistrikt (när Grankulla räknas som ett) har 14 fler än 1 600 svenskspråkiga invånare och i 9 ligger den svenska befolkningsandelen över medeltalet på 6,5 procent.

Hur kartan över stordistriktet såg ut 2009 är en sak. En annan är hur den kommer att förändras.

Karta 2: Svenskspråkiga stordistriktsvis, förändring 2010–2020

På 20 års sikt säger prognosen att huvudstadsregionens svenskspråkiga befolkning totalt sett inte minskar; snarare kan man skönja en svag uppgång. Men ökning blir det bara i Helsingfors. Kurvorna för

Esbo och Vanda är vågräta. Den svenska tillväxten förutses till stor del placera sig i regionens periferi. I dagens svenska bastioner som västra Helsingfors, Esboviken och Hagalund räknar statistikerna tvärtom med betydande minskning.

Hur befolkningsprognosen totalt sett ser ut är en sak. En annan är hur ökning och minskning fördelas mellan åldersgrupperna.

Antalet svenskspråkiga barn ökar i öster och norr men minskar i väster. Efter grundskolåldern är minskningen mer jämnt utbredd; ökning väntas bara i Mellersta distriktet och i den yttersta periferin. Antalet unga vuxna minskar tvärtom kraftigast just i Mellersta och ökar i Esboviken. I ålderskategorin 25–64 år växer antalet svenskspråkiga i alla stordistrikt. Men ännu mycket mer ökar antalet svenskspråkiga över 65, i synnerhet på Helsingfors stadsudde och i Västra distriktet. Alla andra distrikt kan räkna med en mindre ökning. På 20 års sikt fortsätter antalet svenskspråkiga äldre och riktigt gamla att öka överallt i huvudstadsregionen. Bara Grankulla har genomgått denna förändring redan tidigare och ser fram emot en föryngring.

Finlandssvenskar har samma kriterier vid val av bostad som andra: pris, bostadstyp, miljö, läge i förhållande till arbetsplatsen. Det är lätt att ta reda på var det finns svenskt daghem och svensk skola, och den saken inverkar i viss mån när barnfamiljer väljer bostad. Men barnens skolår är trots allt inte så många, och bo ska man hela livet. Många förlitar sig dessutom på samhällets löfte om skolskjuts vid behov – också om man inte alltid är riktigt överens om hur behovet ska definieras.

Inom andra samhällssektorer kan man inte så noga veta var det finns service på svenska att få. Hälsostationen finns där den finns (tills den dras in), men går det att få vård på svenska? Och hur är det med hemvården? Det beror helt på hur språkkunnig personalen råkar vara. Verksamheten är inte organiserad på språklig grund.

Till Finlands egenheter hör dels den noggranna folkbokföringen, dels diskrepansen mellan befolkningsregister och verklighet. Registrerat modersmål är inte alltid det samma som individens starkaste språk; en funktionellt tvåspråkig individ kan ha andra skäl för sina språkpreferenser beträffande till exempel vård och omsorg än formellt modersmål. Antalet svensktregistrerade individer säger inte allt om befolkningsunderlaget för service på svenska. Språket är viktigare än många tror, men inte det enda som räknas – inte om närservice på det andra språket finns på bekvämt avstånd, om man klarar sig någorlunda också på finska, om maken är finskspråkig och familjen talar bägge språken hemma. I synnerhet inte om individen upplever sig ha en vacklande språklig identitet. Det förekommer, och blir allt vanligare.

Det allmänna förutsätts betjäna på det språk individen väljer, finska eller svenska. Största behovet av service på modersmålet har småbarnsfamiljer och äldre. De minnessjuka står i en kategori för sig. Befolkningsprognosen visar att de svenskspråkiga barnen och i synnerhet de äldre – samt därmed de minnessjuka – på tio års sikt blir fler. Samtidigt krymper den svenska befolkningens andel av hela befolkningen, som växer på grund av att immigrationen ökar.

En enkät utförd av Kjell Herberts vid Åbo Akademi⁸ har visat att 30 procent av de svenskspråkiga invånarna i huvudstadsregionen anser att service på det egna språket är viktigare än avståndet.

Ifall social-, hälso- och sjukvård på svenska kunde garanteras i grannkommunen är de svenskspråkiga beredda att gå över kommungränsen för att få service på modersmålet. Grannkommunens utbud av svensk service inom kultursektorn intresserar också. Samtidigt utgår invånarna från att det ena inte ska utesluta det andra, i synnerhet när det gäller service åt barn och åldringar är nära service på det egna språket viktigt.

Enkäten visade att de svenskspråkiga i Esbo är allra positivast inställda till att söka svensk service i grannkommunerna. Också Vandaborna är beredda på att pendla för att få svensk service. I Helsingfors och Grankulla är man däremot vanare att få service på hemmaplan och intresset för att pendla är svalt.

Utredaren Marianne Mustajoki uppskattar att omkring 50 procent av den officiellt svenskspråkiga befolkningen i regionen skulle ha klar nytta av service på svenska. Det är framför allt denna halvering av det potentiella befolkningsunderlaget som gör det nödvändigt att utveckla tjänsterna på regional grund – om den stora sammanslagningen inte blir av.

Röster från fältet

De som är satta att leda den svenska verksamheten inom vård och omsorg i Helsingfors och Esbo har starka argument för ökat språkligt självbestämmande, men också argument för att den svenskspråkiga verksamheten inte helt ska separeras från den finska.

Undvik glasväggar

Byråchef Marianne Mustajoki är kontaktperson för den svenska servicen inom social- och hälsovården i Esbo. Hon ska koordinera och utveckla vården på svenska.

– Men i praktiken är det förvaltningsmässig brandsläckning jag sysslar med, säger Mustajoki och förklarar detta med att hon inte har säte i verkets ledningsgrupp. Det är på den nivån, högst upp, som det borde finnas större medvetenhet om problemen.

Hemvårdens distriktschef Elisabeth Finell i södra Esbo konstaterar lakoniskt:

– En finsk chef driver kanske inte svenska frågor.

De svenskkunniga hemvårdarna är teoretiskt sett tillräckligt många men resurserna är inte så väl disponerade som de kunde vara, och på pappret hårda språkliga krav för köptjänster är i praktiken en död bokstav.

– Det skulle vara bra med en förman som har överblick, säger överläkare Lars Rosengren som leder det informella samarbetet mellan de ”svenska” hälsostationerna i Helsingfors.

Överskötare Nina Ahlblad-Mäkinen, sekreterare för den svenska uppföljningsgruppen i Helsingfors, anser att den svenskspråkiga verksamheten vinner på att vara med i den stora finskspråkiga organisationen. Rosengren har samma inställning. Han vill slippa den glasvägg som är svår att undvika om två separata organisationer ska arbeta sida vid sida på samma hälsostation. Ett flexibelt samarbete med finska kolleger är viktigt för de relativt få svenska vårdparen av läkare och hälsovårdare. Också tillsammans utgör dessa en mycket liten och sårbar ”enhet”.

En svensk direktör

I Helsingfors har svenskspråkiga tjänster inom socialsektorn koncentrerats till den svenskspråkiga socialbyrån ”Sosve”, som ändå inte omfattar alla verksamhetsformer.

– Situationen är otillfredsställande. Enda lösningen är att skapa en organisation som ger den svenska socialservicen mandat att själv bestämma över hur resurserna fördelas, säger Gunilla Englund som är specialplanerare vid socialverket. Det behövs en koordinerande chef eller ett organ på högsta nivå i verket, med makt att besluta om pengar och styra resursanvändningen.

Hälsovårdsverket och Socialverket i Helsingfors ska eventuellt slås ihop till ett Social- och hälsovårdsverk, liksom i de övriga kommunerna. Englund har hoppats på att ett organ med uttryckligt ansvar för att utveckla den svenska verksamheten skulle skapas i den

vevan, inklusive de verksamhetsformer som hittills finns bara på finska. Socialverkets chef, socialdirektör Paavo Voutilainen anser emellertid att en språkligt integrerad serviceorganisation är bäst. Samtidigt vill han se service på svenska som ett skilt system, ett ”värdeskapande nätverk” med annan struktur än stadens finskspråkiga socialservice. Alldeles särskilt poängterar han att högklassig service kan förutsätta helsvenska enheter.

Voutilainen har rekommenderat att det sammanslagna Social- och hälsovårdsverket får en hög tjänsteman med specifikt ansvar för att ”orkestrera” ett flexibelt nätverk av service på svenska, till stor del producerad av andra instanser än kommunens egen organisation.⁹ Denna svenska direktör vill han se som direkt underställd verkschefen och medlem av verkets ledningsgrupp. På det sättet skulle nätverkets styrning och kvalitetsuppföljning koncentreras till högsta ledningen.

Aktivera dolda resurser

Läkaren Lars Rosengren i Helsingfors och professorn i geriatri Jukka Louhija, sedan hösten 2010 äldreomsorgsdirektör vid Esbo stads social- och hälsovårdsverk, vill båda aktivera ”dolda resurser”.

Det finns hälsocentralläkare och hälsovårdare som arbetar på finska trots att de mer eller mindre väl behärskar svenskan. Om man kartlägger personalens språkfärdigheter och utvecklar stadens webbsidor så att det klart och tydligt framgår var och med vem man kan tala svenska, trots att vårdparet i fråga inte ingår i den svenska enheten – ja, då räknar Rosengren med att en svensk-språkig resurs som motsvarar ca 10 nya svenska vårdpar blir synlig i Helsingfors. Men för att det ska vara någon vits med en sådan språkmärkning måste det finnas garantier för att uppgifterna uppdateras regelbundet.

Louhija är särskilt bekymrad för utsikterna inom hemvården och för de minnessjuka. De som arbetar inom hemvård och hemsjukvård klarar ofta inte av svenskan, ibland inte ens finskan. Louhija har därför en tanke om att de som har tragglat sig igenom den obligatoriska skolsvenskan borde stimuleras att bättra på sina praktiska färdigheter, till exempel genom betydande lönepåslag.

– Det borde klart visas att det är positivt att du klarar av att prata svenska, om än aldrig så lite, menar Jukka Louhija. Han är övertygad om att den som har genomgått grundskolan inte har kunnat undgå att tillägna sig något lite. Detta ”något” är en dold resurs som kan och bör aktiveras.

Bredare underlag

En bredare organisationsbas med alla huvudstadsregionens svenskspråkiga som befolkningsunderlag avvisas inte av någon av dem jag talat med.

– Om kommungränser inte behövde beaktas skulle svenska hemvårdspatienter i Esbo kunna skötas av svenska team med bas i Grankulla, som ju ligger strategiskt centralt i Esbo, säger Finell, och Louhija visionerar om hur Grankulla kunde utvecklas till svenskt centrum för Esbo.

På Esbohåll ser man fördelar med att slopa gränsen till Grankulla, men en sammanslagning med Helsingfors och Vanda anses inte tjäna svenska intressen i Esbo.

– En regional organisation kunde säkert fungera, tror emellertid Nina Ahlblad-Mäkinen i Helsingfors. Men det skulle vara ett jättearbete.

Hennes tips är att arbetet borde börja med ett pilotprojekt för it-stöd i vården. En liten början har gjorts med webbportalen *helsingforsregionen.fi*, som nu innehåller gemensamt svenskspråkigt

rådgivningsmaterial för alla fyra kommunerna. Men alla politiska beslut har uteblivit.

Gunilla Englund tror på en helsvensk organisation för hela huvudstadsregionen, med ett svenskt beslutande organ på regional nivå – under förutsättning att det fortfarande är närservice som gäller och att samarbetet med den finska sidan är gott, i stället för den konkurrens som nu dominerar relationerna mellan svenskt och finskt inom socialverket.

– Skräckscenariot är att metropolens kommuner sammanslås så att avstånden för klienterna blir stora och socialarbetarna får jättenätverk att hålla reda på, fortsätter Englund. Men om kommungränserna inte behöver beaktas blir det lättare att organisera till exempel familjecenter på svenska.

Det samma gäller det svenskspråkiga äldrecenter enligt Jönköpingskonceptet *Passion för livet*,¹⁰ som i Helsingfors håller på att startas upp i samarbete med tredje sektorn och privata aktörer. Bägge arbetsformerna är unika i Finland, liksom listningen till de ”svenska” hälsostationerna på sin tid var det.

– **Svenska rum är nödvändiga för att utsatta klienter ska veta att det finns ett ställe där de alltid får tala det språk de behärskar bäst och slipper känna sig besvärade**, påpekar Englund.

Därtill är det till nytta för hela landet att nya tankar kan prövas genom pilotprojekt. Och sådana är alltid lättare att organisera för en mindre befolkningsgrupp, som de svenskspråkiga.

Svenskt psykiatricentrum

Fredrik Almqvist är barnpsykiater, nyligen pensionerad professor med ett förflutet som kommunalpolitiker (SDP) i Esbo och lika ointresserad som andra Esbopolitiker av sammanslagning med Helsingfors. Han har pläderat för ett svenskspråkigt psykiatriskt centrum inom ramen för HUCS, eftersom de utspridda svenska

arbetsgrupper och ad hoc-team som nu finns är små och därmed ytterst sårbara.

– **Det finns utbildad svenskspråkig personal inom mentalvården för barn och unga, men några svenska tjänster finns det inte**, säger Fredrik Almqvist. I förhållande till befolkningsunderlaget är de svenskspråkiga psykoterapeuterna många, men som läget är nu arbetar de flesta av dem på finska.

Nya karriärmöjligheter på svenska skulle enligt Almqvist uppstå om den nya svenska barnpsykiatriska polikliniken i Helsingfors sammanfördes med Folkhälsans tonårspoliklinik och vuxenpsykiatri samt med den svenska familjerådgivningen i Helsingfors och Esbo till ett svenskt psykiatricentrum med, så långt det är möjligt, decentraliserad verksamhet.

– Då kunde också Vandabor få tillgång till psykiatrisk vård på svenska. Men hittills har Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikt HNS inte fattat några beslut.

HUCS har sedan mars 2011 en ungdomspsykiatrisk poliklinik på Dagmarsgatan i Helsingfors och köper inte längre tonårspoliklinikens tjänster. I praktiken kommer HUCS-klinikens svenska klienter från Helsingfors och kommunerna längs kustbanan; inte från Vanda, vilket av personalen förklaras med att Vandaungdomar är tvåspråkiga och väljer den lokala lösningen.

Överskötare Tove Widén vid enheten för vuxenpsykiatri på Jorvs sjukhus påpekar att man inte kan räkna med att en psykiatrisk patient beger sig utanför sin närmaste omgivning för att uppsöka öppen vård på svenska. För till exempel en bipolär patient är livet mycket begränsat.

– Jag tror mer på rörligt kunnande än på svenska enheter, säger Widén. Sjukvård i dag är extremt specialiserad och håller högt tempo. Men svårt är det att få svenskspråkig personal.

Ett allmänt erkänt mål är att psykiatrins diagnostiska instrument ska tillämpas på patientens modersmål och att svenskspråk-

kiga patienter ska testas av svenskspråkiga psykologer. Detta uppfylls emellertid inte alla gånger, på grund av brister i organisationen. Bara en sådan sak ter sig som ett starkt argument för ett svenskt psykiatricentrum – vars personal säkerligen skulle kunna ambulera i regionen.

Starkare engagemang

Det talas mycket om att vårdenheter som i princip är svenska inte har tillräckligt mycket svenskkunnig personal och därför i praktiken arbetar på finska. Vad beror det på? Utbildas det för få närvårdare, sjukskötare, hälsovårdare och läkare? Eller försvinner de som utbildas ut i det stora finska havet – och varför, i så fall?

En naturlig orsak presenteras av äldreomsorgsdirektör Jukka Louhija i Esbo. Eller naturlig och naturlig, den är klart inflyttningsrelaterad: **Esbosvenskarna utgör bara 7 procent av hela befolkningen men omkring 20 procent av alla som är över 75 år och 30 procent av alla som har fyllt 90.**

Den svenska befolkningen i arbetsför ålder kan inte räcka till för att vården ska fungera på svenska – i synnerhet som intresset för vårddyrken har varit mindre än på finskt håll. Saken förvärras av att kommunala jobb inte är populära bland de relativt få finlandssvenskar som trots allt söker sig till branschen.

På Helsingforsregionens svenska läroanstalter för yrkesutbildning sukter man inte i första hand efter fler nybörjarplatser på linjerna för vårddyrken. Efterfrågan bland finlandssvenska ungdomar räcker inte till för fler platser och urvalsproven har inte en så avgörande betydelse som de borde ha för intagningen till vårdbranschens utbildningar vid yrkesinstitutet Practicum och yrkeshögskolan Arcada.

I första hand klagar skolorna över kommunernas bristande intresse för att knyta blivande svenskspråkiga vårdare till sig redan

i ett tidigt skede av studierna, och i synnerhet för att knyta dem till enheter där svenskan behövs i arbetet. Detta skulle vara möjligt med större engagemang och en mer målmedveten satsning på perioderna av praktik och inläring i arbetet.

Målmedveten rekrytering

Egentligen ska alla Arcadas studerande få praktisera på svenska, eller åtminstone ha en svenskspråkig handledare från praktikplatsens sida.

– Men vi har väldiga svårigheter att hitta praktikplatser, säger prefekt Camilla Wikström-Grotell och förklarar att det därför inte är möjligt för skolan att ställa krav på handledarens språkfärdighet. I synnerhet inte som ansvaret för att patienten får vård på sitt modersmål är kommunens, inte Arcadas.

Avdelningschef Pia Furu vid Practicum förtydligar:

– **Problemet med inläring i arbetet är att de flesta arbetsgivare ställer upp med arbetsplatser men inte med den handledning och utbildning som också krävs.**

Ska handledningen fungera måste handledaren kunna sköta sitt uppdrag under hela praktikperioden. Men personalen på vårdheterna är också annars överbelastad, och insikt saknas om att investeringen i handledning på sikt är lönsam. Därför framstår den som oöverkomligt ”dyr”. Den kommunala arbetsgivaren kräver läroanstalterna på en praktikavgift för vårdstuderande, men inte för andra branscher.¹ Den avgiften vill Wikström-Grotell och Furu slippa, i utbyte mot breda samarbetsavtal som ger läroanstalterna en tydlig roll i utvecklingsarbetet och handledarutbildningen.

Mest problematisk i fråga om arbetspraktik är specialiseringen i utbildningens slutskede. Hela årskursen ska ut på fältet samtidigt, och så många svenskspråkiga arbetsplatser med rätt specialisering – och handledare – existerar det helt enkelt inte. Så går det som det

går. Den som praktiserar på finska kanske tar anställning på samma ställe efter sin examen – och är eventuellt förlorad för vården på svenska. Det förefaller väldigt onödigt. Det räcker så bra med dem som avsiktligt väljer att arbeta på finska – kanske i hopp om större möjligheter till avancemang.

Tvåspråkig utbildning

En arbetsgivare som ser långsiktigt på rekryteringen och erkänner modersmålets roll i vården är angelägen om att erbjuda svensk-språkig arbetspraktik för svenskspråkiga studerande, med kompetent handledning på svenska. För dem som ska bli närvårdare med inriktning på barn-, äldre- och handikappomsorg kan detta med god vilja och målmedvetet arbete ordnas. Svårare är det för dem som vill arbeta inom sjukvården.

– På sjukhusen tenderar finskan att dominera, konstaterar rektor Harriet Ahlnäs vid Practicum.

Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikt HNS har ett ambitiöst språkprogram.

(Målet är att) erbjuda patienterna specialsjukvård utgående från vårdbehoven och på patientens eget språk (svenska/finska). Denna målsättning förutsätter beredskap till service på svenska och finska allt från den första kontakten med patienten till det att han eller hon lämnar HNS. Inom HNS har patienten rätt att använda och att bli bemött på sitt eget språk.¹²

Ett språkprogram ger inte i sig heltäckande service på svenska, i synnerhet inte som en person i patientställning ofta känner sig utsatt och beroende av sina skötare och därför drar sig för att insistera. Verkställigheten är koncernledningens uttalade ansvar, närmare bestämt ledande överläkarens. Det är också på den nivån

som nätverket av ”språkambassadörer” på olika enheter ska administreras.

Styrgruppen för språkprogrammet hoppas därtill att utbildningssystemet så småningom ska leverera fler professionellt tvåspråkiga vårdare och läkare. Tillsvidare förhandlas det om svenskspråkig utbildning vid finska läroanstalter. Frågan är om det inte dessutom vid de svenska läroanstalterna kunde inrättas särskilda utbildningsprogram för studerande med finska som modersmål?

Attraktiv arbetsmiljö

– Vill den offentliga sektorn hävda sig i konkurrensen om svenskspråkig arbetskraft med privata arbetsgivare som Folkhälsan gäller det att kunna erbjuda attraktiva anställningsförhållanden och arbetsvillkor, säger Harriet Ahlnäs. Dit räknas en övervägande svensk arbetsmiljö.

Betydelsen av arbetsplatsens språkförhållanden stöds av teorin om en kritisk massa som förutsättning för inflytande.¹³ Enligt denna teori har kvinnor svårt att göra sig hörda i politiken om de inte motsvarar minst en tredjedel av alla i gruppen. Teorin antas stämma då minoriteten befinner sig i underläge också utanför institutionen i fråga.¹⁴ Överförd till arbetslivet stämmer teorin därmed väl in på den svenskspråkiga minoriteten i huvudstadsregionen – men inte nödvändigtvis i Raseborg, Lovisa eller svenska Österbotten.

Några helt enspråkiga svenska arbetsplatser inom vård- och omsorgssektorn existerar inte i huvudstadsregionen, och knappast i landet. Det finns utlåtanden och patientjournaler som är och ska vara skrivna på finska, också när arbetsgivaren är helsvensk som Folkhälsan, Kårkulla och privata svenska åldringshem. När hälsocentralens interna arbetspråk är finska får journalen föras på finska, oberoende av patientens modersmål. En annan sak är att patienten har rätt att kräva översättning av materialet.¹⁵

Enheter som kan erbjuda en övervägande svensk, eller åtminstone klart tvåspråkig, arbetsmiljö klarar sig bättre i konkurrensen om svenskspråkig personal. Detta talar för att till exempel hälsocentralens svenska vårdteam koncentreras till några strategiskt placerade hälsostationer, i stället för att spridas jämnt uttunnat över allt. För att på bästa sätt ta till vara alla tillgängliga svenskspråkiga resurser inom den starkt språkberoende psykiatrin låter det som en bra idé att skapa ett svenskt psykiatricentrum. Men dysfunktionella glasväggar mot finska kolleger ska undvikas.

Inte utan kranskommunerna

I Helsingforsregionen bor en betydande del av landets svenskspråkiga befolkning. I ett större perspektiv skulle det vara kortsiktigt av regionens kärna att strunta i finlandssvenskar som är bosatta utanför Ring III.

Öster och väster om huvudstadsregionen ligger Sibbo respektive Kyrkslätt. Av Sibbos befolkning är fortfarande mer än en tredjedel svenskspråkig medan andelen svenskspråkiga i Kyrkslätt är nere i en femtedel.

Kranskommunerna i norr har en betydligt svagare finlandssvensk närvaro. Åtta formellt enspråkiga finska kommuner, från Nurmijärvi till Mäntsälä, hade i alla fall sammanlagt 2 900 svenskspråkiga invånare redan 2009 – och antalet växer med flyttningsrörelsen.

I skrivande stund vet vi inte vad den nya kommunreformen utmynnar i. För att Helsingforsregionens mer och mindre tvåspråkiga periferi ska kunna erbjuda service på svenska för sina svenskspråkiga invånare kommer kommunerna – hur de än ser ut – under alla omständigheter att ha nytta av ett utvecklat samarbete med den stora svenskspråkiga massan i regionens centrum. **Men att slå ihop Kyrkslätt med Esbo ger inget mervärde totalt sett; inte om**

följden är att gränsen mellan Esbo och Helsingfors ytterligare befästs och regionens svenska resurser tudelas. Då skulle det vara bättre om Kyrkslätt kunde gå samman med Sjundeå och Ingå.

Kranskommunerna har – också de – anledning att se till individens behov snarare än till vad den kommunala organisationen klarar av att prestera. De har nytta av ett institutionaliserat samarbete i fråga om anskaffning av service på svenska. Också i Nurmijärvi och Kervo finns det behov av både barnpsykiatri och åldringsvård på svenska, kanske till den grad att de kan tänka sig att uppsöka den i Helsingfors eller Esbo. Om och när huvudstadsregionen skapar en sÄrlösning för service på svenska bör konstruktionen vara sådan att kranskommunerna kan vara med, på ett eller annat sätt.

Det svenska psykiatricentrum som tillsvidare inte har materialiserat sig är ett exempel på den sorts tjänster som kan utvecklas till godo för den svenskspråkiga befolkningen i en större region – om det finns en intresserad aktör med språket på sin agenda.

Hittills har det inte lyckats

Diskussionen om huvudstadsregionens kommunala indelning och organisation har pågått sedan början av 1900-talet. Behovet att genom organisatoriska sÄrlösningar effektivisera kommunernas svenskspråkiga service har varit på tapeten nästan lika länge.

I början av 2000-talet fanns tankar på ett "svenskt SAD" (huvudstadsregionens samarbetsdelegation), det vill säga en svensk servicenämnd över kommungränserna, med egna svenska tjänstemän. Publicisten Thomas Rosenberg föreställde sig ett svenskt "landsting" i Helsingforsregionen, förslagsvis kallat "Helsing" och valt till exempel i samband med kommunalvalen. Det var en långtgående vision som aldrig kom ut på startbanan.

Professorn i offentlig förvaltning Krister Ståhlberg har umgåtts med tankar på en, eller hellre två, nämnder för svensk service: den ena för vård- och omsorgssektorn, den andra för bildnings- och fritidssektorn. De skulle vara brukar-, inte politikerstyrda, och finansieringen skulle bygga på ett vouchersystem. Inte heller de tankarna avancerade till en färdig modell.

För att parera det statliga trycket inrättade huvudstadsregionens fyra kommuner 2005 ett frivilligt samarbetsorgan, Delegationen för huvudstadsregionen. Denna tillsatte i sin tur ett stort antal arbetsgrupper som skulle dra upp riktlinjer för ett mer regionalt grepp på kommunalförvaltningen. Som en eftertanke tillsattes också Arbetsgrupp 14 för service på svenska. Denna lämnade sin rapport i maj 2007. Rapporten utmynnade i 10 konkreta förslag.¹⁶ Därtill ingick en modell till manual för utvärdering av service på svenska. Förslag nr 1 vidareutvecklades senare av Finlands kommunförbund till ett konkret förslag om e-tjänster på svenska.¹⁷

Arbetsgrupp 14: Tio konkreta förslag

1. Svenskspråkig **medborgarservice** för huvudstadsregionens svenskspråkiga befolkning. Ett pilotförsök som erbjuder samlad information på svenska i elektronisk form (Internet), i samserviceenheter och per telefon.
2. Den svenskspråkiga befolkningen kan efter eget val anmäla sig till huvudstadsregionens **social- och hälsovård oberoende av förvaltnings- eller kommungränser**, för att få service på svenska.
3. Mindre grupper med uttalat behov att få tala svenska säkras tillgång till svensk service genom **centralisering**, bl.a. handikappvård, mentalvård, barnskydd, missbrukarvård och utbildning för personer med funktionshinder.
4. Respektive stad har **sektorsvisa kontaktpersoner** för den svenskspråkiga befolkningen.
5. Rekryteringsbolaget SEURE samarbetar aktivt och resultat-inriktat med kommunerna för **rekrytering** av vikarier till den gemensamma svenskspråkiga personalpoolen i huvudstadsregionen.
6. Gemensam målgruppsrelaterad **språkundervisning** i svenska på arbetstid för att säkra betjäningen på svenska.
7. I huvudstadsregionen betalas kännbart **språkbrukstillägg** enligt stadsvisa, klart definierade kriterier.
8. **Permanent samarbetsorgan** som bl.a. initierar till, planerar, utvärderar och följer upp utvecklandet av den svenskspråkiga servicen i hela huvudstadsområdet.
9. Fungerande svenskspråkig beslutsfattning och förvaltningsstruktur, **en svensk kommitté**, i respektive stad.
10. Kontinuerlig **självtvärdering** av servicens språkliga kvalitet.

Sammanfattningsvis handlar förslagen 1–3 om hur utbud av och efterfrågan på svenskspråkig service bättre kunde mötas. Förslag 4–7 skulle stärka personalens motivation och möjligheter att betjäna på svenska. Förslag 8–9 utgår från att samarbete över kommungränserna underlättas av ett permanent organ med officiell status och av att det på bägge sidor av gränsen finns samma administrativa struktur.

Förslag 10 om självutvärdering var självskrivet, under förutsättning att det finns en verklig vilja att uppnå lagstadgade mål – och en tydligt artikulerad språkstrategi. Utan uttalad strategi är det svårt att tänka sig en meningsfull utvärdering.

Men något permanent samarbetsorgan för service på svenska har inte inrättats, och de övriga punkterna har inte heller förverkligats, trots **en av Delegationen gemensamt godkänd vision:**

Helsingfors, Esbo, Vanda och Grankulla verkar aktivt för att du kan använda svenska och få svenskspråkig service oberoende av kommungränsen.¹⁸

Det fria vårdvalet (p. 2 ovan) har skrivits in i den nya Hälso- och sjukvårdslagen och alltså blivit nationell policy, utan språkliga förtecken. Däremot har idén inte utnyttjats för att optimera vården på svenska i huvudstadsregionen.

Arbetsgrupp 14 föreslog alltså ett permanent svenskt samarbetsorgan som skulle lyda under Delegationen för huvudstadsregionen och initiera, planera, utvärdera och följa upp. Det handlade om frivilligt samarbete i samma anda som Delegationen själv har fungerat: ett regionalt organ utan formell beslutsrätt. Ingen makt, inga pengar. Modellen förutsätter likalydande beslut av samtliga kommuner som ingår i samarbetet och innebär att minsta gemensamma nämnare är det mesta som kan åstadkommas.

Alla funktioner som Arbetsgrupp 14 berörde behövs fortfarande, mer än någonsin, men formen måste bli en annan. Ahtisaari-gruppens handlingsprogram för ett Finland med två nationalspråk betonar att det finns många olika möjligheter:

(...) särskilda kommunala och samkommunala nämnder kan ansvara för svensk service och upphandling; den interna förvaltningen kan organiseras så att det utses särskilda ansvarspersoner/chefer för den svenska verksamheten; genom kommunala betalningsförbindelser kan klienter och kunder ges möjlighet att välja serviceleverantör. Detta vouchertänkande kunde väl förenas med ökad brukarstyrning av serviceorganisationerna enligt dansk modell. Som brukare kunde man registrera alla som valt serviceleverantören i fråga.¹⁹

Handlingsprogrammet siktade framför allt in sig på vård- och omsorgssektorn. Frågan är om det räcker till. Målet ska vara att ordna de offentliga tjänsterna för dem som har svenska som modersmål så, att de också i metropolregionen håller samma nivå som på finska. I fokus står då vård och omsorg, men bildningssektorn ska inte glömmas bort. Svensk skola är en lagstadgad självklarhet, men så gott som allt annat svenskt bildningsarbete lider – som så mycket annat – av splittrande kommungränser.

Ett beställar-utförarkoncept för den svenska språkgruppen nämndes som en möjlighet i en utredning för Magma 2009.²⁰ När Svenska folkpartiet tog upp saken inför riksdagsvalet 2011 nöjde man sig med att kortfattat föreslå en ”upphandlingsnämnd”, med det tillägget att den ska vara tillsatt enligt folktingsmodell.²¹ Dess mera förklaringar har inte hörts av.

**Svensk skola är en lagstadgad
självklarhet, men så gott
som allt annat svenskt
bildningsarbete lider - som
så mycket annat - av splitt-
rande kommungränser.**

Ur stadsdirektörens synvinkel

Uppfattningarna om vad misslyckandet beror på varierar. En är att arbetsgruppen inte hade förankrat sina idéer hos kommunernas ansvariga tjänstemän, en annan att man nalkades uppgiften uppifrån i stället för att höra dem som faktiskt vet hur det är. Så här långt efteråt är det svårt att få en klar bild av vad som egentligen hände, eller snarare inte hände, när slutrapporten från Arbetsgrupp 14 hamnade i ö-mappen. Samtliga fyra stadsdirektörer är bekännande anhängare av service på svenska. Om det hängde på dem skulle den fungera utan mankemang, eller så låter de åtminstone förstå.

När jag framåt hösten kom så långt som till att tala med stadsdirektörerna hade en beställarmodell för service på svenska redan utkristalliserat sig. Den bad jag dem kommentera.

Dags för paradigmskifte

Överborgmästare Jussi Pajunen i Helsingfors menar att misslyckandet för Arbetsgrupp 14 var en oundviklig konsekvens av själva det funktionsbaserade systemet.

– Om alla städer fungerar på olika sätt är det svårt att hitta en gemensam verksamhetsmodell, sade han till Kommunförbundets tidskrift Fikt i våras.

Underförstått: i synnerhet när varje enskild stad är övertygad om att det egna sättet är bäst.

Pajunen säger att han ogärna vill bygga en tvåspråkig stad på olikhet och avvisar i princip svenska särlosningar. Ett specifikt svenskt organ som beställare av service på svenska för svenskspråkiga invånare ser han ändå som en möjlig modell. Möjlig skulle den

vara för att den uttryckligen handlar om beställning, inte om serviceproduktion.

Jussi Pajunen återkommer gång på gång till två käpphästar: tvåspråkigheten som strategi och behovet att tänka helt om i fråga om välfärden. Den möjlighet Pajunen ser för en svensk beställare ligger i att välfärdens framtid är beroende av att uppdraget omformuleras. Om man ser serviceproduktionen ur den individuella klientens, människans, i stället för den producerande organisationens synvinkel kan staden/kommunen fungera som individens ombud. Då är det klart att fungerande vårdkedjor och andra lösningar måste hittas också för de svenskspråkiga invånarna.

Paradigmskiftet som Jussi Pajunen efterlyser har inte i sig med den svenskspråkiga minoritetens behov att göra. Han menar att det behövs en ny välfärdsmodell, en modell som bygger på en hel palett av vårdgivare och andra serviceproducenter. I den modellen är kommunens roll att ansvara för att varje invånare får den service han eller hon behöver. Överborgmästaren säger sig hoppas att huvudstadsregionens finlandssvenskar ska bli föregångare i fråga om en ny modell för välfärdstjänsterna. Det lyckades inte under åren av frivilligt samarbete; nu gäller det att få det nya paradigmet inskrivet i kommande lagstiftning.

Förutsättningen för att en svensk ”nämnd” med beställansvar ska vara motiverad är i Pajunens ögon att den har både makt och pengar, det vill säga egen budget och behörighet att övervaka servicens kvalitet. På sådana villkor förefaller han rentav vara aktivt intresserad av att driva idén vidare. Själv förklarar han sin positiva inställning med Helsingfors stads strategiska linje: Tvåspråkigheten är en så viktig sak att stärkt service på svenska inte får begränsas av sådana petitesser som förvaltningsgränser – eller, för den delen, kommungränser.

– Helsingfors ska vara en tvåspråkig stad, säger Jussi Pajunen. Man ska klara sig på någotdera av de två inhemska språken. Därför

måste strategin vara att tillgången till service på svenska ska stärkas. En möjlig väg är att inrätta en svensk beställarfunktion.

Det nya koncept för kommunens verksamhet som Pajunen talar om skulle innebära att relationen mellan stat och kommun förändras så, att lagstiftningen fokuserar på invånarnas rättigheter snarare än de olika förvaltningsgrenarnas skyldigheter. Eventuellt kan konsumenten ges den ekonomiska makten att välja (svensk) service med hjälp av en voucher. En förutsättning är då att det finns ett utbud av service på svenska, det vill säga att systemet kan provocera fram ett nytt svenskspråkigt utbud. Annars är makten bara en papperstiger till.

Enstaka vård- eller skolsedlar har knappast någon särskilt stor stimulerande effekt på marknaden. Men en samordnande svensk beställarfunktion kan få den effekten.

Sammanslagning är inte innovation

Esbos stadsdirektör Jukka Mäkelä har ansett att ett koordinerande, planerande, utvärderande och uppföljande organ utan beslutsrätt skulle ha svårt att fungera ändamålsenligt. Å andra sidan ter sig Mäkeläs slutsatser diametralt motsatta Pajunens sammanslagningstanke.

– Jag tror på sektorsvisa nätverkssamarbeten, sade Mäkelä i våras till Fikt och det upprepar han i slutet av september.

Motiveringen har ingenting med svensk service att göra, den handlar om att det värsta som kan hända en metropolregion är påtvingad sammanslagning till en megaorganisation som resulterar i en massa onödig byråkrati.

– Utgångspunkten är att vi måste kunna erbjuda basservice på finska och svenska, säger Mäkelä som umgås med förhoppningar om att Esbo ska kunna vara en föregångare på nationellt plan, tack vare sin relativt stora svenskspråkiga befolkningsandel och kultur-

centret för Sverige och Finland på Hanaholmen, två tillgångar som gör att det finns bra möjligheter att bli bättre på svensk service.

– Vi ska också påverka attityderna så att alla förstår att svenskan är en rikedom, fortsätter han. Men Esbo är en stor stad som måste göra många saker själv.

Mäkelä menar att det är lättare att samarbeta med Grankulla och Kyrkslätt, ”för de är närmare” än Helsingfors. Käpphästen är att ”kartövningar” inte ger bättre service, vare sig på svenska eller på något annat språk. Kvalitet och effektivitet kan förbättras bara genom ett klientorienterat arbetssätt. Bland annat behövs kunskap om för vilka serviceformer de svenskspråkiga klientvolymerna i Esbo inte räcker till, och vad som är tillräckligt. Hur det ordnas på svenska måste bestämmas skilt för varje serviceform.

– För vissa sorters service behövs säkert hela regionens sammanlagda styrka, medger han. Vi måste utreda hur servicen fungerar och hitta rätt partner för varje enskild serviceform. Vi behöver nya idéer men de måste fungera, säger Mäkelä och uppberor att en kommunsammanslagning inte är någon innovation.

En självständig svenskspråkig aktör med service för svenskspråkiga klienter som arbetsfält ser Jukka Mäkelä däremot som en intressant innovation. Han spinner vidare:

– Den kunde ha fullmakt att prioritera och utveckla enligt målgruppens behov, säger Mäkelä och konstaterar att det definitivt behövs offentlig debatt om hur man kan uppnå bättre service på svenska genom strukturell utveckling.

Tydlig strategi, mätbara kriterier

När jag i slutet av september skulle tala med Vanda stadsdirektör om behov och möjligheter för service på svenska hade den förre stadsdirektören Jukka Peltomäki just försvunnit ur bilden och Kari Nenonen var ännu inte påtänkt. Då valde jag att ta kontakt med

biträdande stadsdirektör Elina Lehto-Häggroth. Hon har ett förflutet som stadsdirektör i Lojo, där hon aktivt drev en tvåspråkighetsstrategi. I Vanda leder hon bildningssektorn.

Vanda är den av huvudstadsregionens kommuner som har den minsta andelen svenskspråkiga invånare. Men Lehto-Häggroth säger att **service på svenska mest är en fråga om hur arbetet organiseras och om viljan att se saker ur den svenskspråkiga klientens synvinkel.**

– Samtidigt blir det lättare att anlägga ett mångkulturellt perspektiv, försäkrar hon. Det andra inhemska språket är visserligen en helt annan sak än de många invandrarspråken, men kommunen ska klara av båda.

För den händelse att sammanslagningsfrågan på nytt aktualiseras har Lehto-Häggroth klart för sig hur det borde vara. Det bästa är om alla fyra kommunerna i huvudstadsregionen sammanslås till en kommun, samtidigt som denna nya storkommun delas upp i små närdemokratiska serviceområden på ca 30 000 invånare. I varje sådant område skulle en lokal servicechef basa för ett integrerat kommunalskontor. Den sektorspecifika funktionella organisationen behövs bara i pyramidens topp.

– Den funktionella organisationen behövs bara för politiskt ansvar, rättssäkerhet och allokering av resurser för funktioner som kräver ett befolkningsunderlag på över hundra tusen, menar Lehto-Häggroth. Allt annat sköts decentraliserat och integrerat.

Men så har vi den svenska frågan.

– Den svenska befolkningen lever splittrad, konstaterar hon. Den skulle inte vara synlig på kommunalsbasis. Alltså behövs det en skild funktionell organisation som kan synliggöra huvudstadsregionens 65 000 svenskar.

Lehto-Häggroth vill i den sammanslagna miljonkommunen se en svensk servicedirektör som en av sektorcheferna på pyramidens topp, jämställd med de andra. Uppdraget skulle vara att övervaka

och se till att den svenskspråkiga servicen fungerar, inom samtliga servicesektorer. Han eller hon ska ha skyldighet och behörighet att tillsammans med kollegerna utarbeta en strategi för svensk service, och att följa upp denna strategi via fullmäktige. **Strategin ska inte bestå av de vanliga flosklerna om att svenskan är en rikedom utan tydligt definiera den standard som kommunens service på svenska ska hålla, och mätbara kriterier för denna standard.**

– Utan realistiska och detaljerade kriterier för vad som avses med till exempel tillgänglighet kan man inte göra mycket, säger hon.

Lehto-Häggroths vision har också en demokratisk dimension, en svensk nämnd där den svenska direktören är föredragande. Nämnden har en egen budget som är specificerad dels per kommundel, dels per sektor: vård och omsorg respektive bildningsväsendet.

Också om sammanslagningen inte blir av – och bara Helsingfors + Vanda är av alla möjliga orsaker till mer skada än nytta – behöver huvudstadsregionen en gemensam svensk funktion. Det behövs ett gemensamt organ på hög nivå och det behövs vissa gemensamma enheter – inte minst ett gemensamt svenskt Arb. Det behöver inte ens kosta någonting.

– Man borde ordentligt tänka igenom vad som kan uppnås genom att samla de splittrade svenskspråkiga resurser som finns i regionen, säger hon. Om alla bara sköter sitt blir det ingenting.

All lagstiftning finns

Grankulladirektören Torsten Widén tycker att resultatet av Arbetsgrupp 14 inte blev vad det borde ha blivit.

– Processen kunde ha fortsatt, säger han men utdömer samtidigt gruppens förslag om ett permanent samarbetsorgan som skulle ar-

beta med svenska frågor över kommungränserna. Organet skulle ha saknat ett klart mandat och framför allt budgetbefogenhet.

– Ska vi ha ett organ får det inte vara ett kaffesällskap, sade Widén i våras till Fikt.

Det är en kärnfull sammanfattning av Widéns övertygelse om att ett specifikt svenskt organ är dömt att förbli impotent. **Pudelns kärna är att en nämnd kan fungera endast om den har ett tydligt mandat, och handikappet förvärras om nämnden uteslutande består av finlandssvenskar.**

Widén är enig med kollegerna om att två separata, språkligt baserade produktionslinjer är en helt otänkbar modell. Det enda hållbara alternativet finns inskrivet i gällande lag: Kommunens sektorchef bär tjänstemannaansvar för att kommunens invånare får service på sitt eget språk, finska eller svenska.

– Verksamheten ska organiseras så att sektorchefen kan anvisa ställen där man kan få service på svenska utan att det stappar. Det finns inga juridiska hinder för att vid behov anlita Folkhälsan eller andra serviceproducenter utanför den kommunala organisationen. Ser sektorchefen inte till att detta fungerar bör han ställas till svars.

Därför menar Widén att det finns behov av en ombudsmannafunktion. Någon form av kontrollapparat borde inrättas, eller också borde revisionsnämnden åta sig uppgiften att följa upp de språkliga rättigheterna. Fördelen med den sistnämnda lösningen skulle vara att inget särskilt svenskt organ behövs, utan den svenska intressebevakningen sköts inom den normala organisationen.

Widén betonar att det i vilket fall som helst är viktigt att på svenska gå över kommungränserna – om huvudstadsregionen mot förmodan fortlever som två eller fler självständiga enheter.

Slutsats: Inte "samma på svenska"

Det ingår i stadsdirektörernas arbetsbeskrivning att hålla tät kontakt med varandra. Men har de någonsin kommit att diskutera gemensamma intressen i fråga om service på svenska? Frågan blev inte ställd, men jag tillåter mig att tvivla.

Hur som helst: På tjänstemannahåll tror man under inga omständigheter på att ett förtroendeväldigt organ skulle kunna utgöra hela svaret på problemet med svenskan.

Elina Lehto-Häggroths favoritmodell är en svensk direktör i ledningsgruppen för en sammanslagen kommun. Den modellen har mycket gemensamt med den som Paavo Voutilainen rekommenderar för ett nytt Social- och hälsovårdsverk i Helsingfors: en "svensk orkesterledare" i verkets ledningsgrupp. Voutilainen utesluter inte ett förtroendeväldigt organ vars föredragande den svenska direktören skulle vara. I Lehto-Häggroths vision ingår en svensk nämnd.

Jussi Pajunen tror att den svenskspråkiga servicen bäst kan fås att fungera om det kommunala verksamhetskonceptet läggs om i klientorienterad riktning. Jukka Mäkelä menar också han att kvaliteten säkert kan förbättras om arbetssättet blir mer invånar- och klientorienterat. Bägge förhåller sig öppet intresserade till en modell där ett svenskt beställarorgan står för upphandlingen av service på svenska. Detta passar bra ihop med flerproducentmodellen och med ett klientorienterat arbetssätt.

Torsten Widén tycker att kommunens egen revisionsnämnd bör kunna se till att sektorchefen skaffar den service invånarna behöver. Då ska man beakta att Widéns kommentar handlar om "de andra". Hans egen stad Grankulla är starkt tvåspråkig men liten, och mycket köps utifrån.

Intervjuerna visar att det finns förståelse för att ”samma på svenska” inte är en fungerande strategi när det gäller offentliga tjänster i huvudstadsregionens svenska glesbygd.

Ordination: språket på agendan

I dagens läge har samhället inga förutsättningar att öka skattefinansieringen av välfärden, det är stadsdirektörerna de första att påminna om. Det är angeläget att effektivera förvaltningen, eliminera dubbleringar och se till resultatet för individen framför organisationens behov.

Ska behovet av fungerande offentlig service på svenska i metropolområdet kunna tillgodoses borde kommunala gränser inte tillåtas stå i vägen för en ändamålsenlig samordning av serviceutbudet. Om vi tänker längre än till den kommunala organisationens gräns kan utbud och efterfrågan mötas bättre än hittills. Och svenskan slipper falla mellan stolarna, vilket ju också är regeringens avsikt.

Språket ska i stället sättas på agendan som den kvalitetsfaktor det är.

Lättast tillsammans

Med en ny kommunreform på tapeten ska ingen tro att allt förblir vid det gamla ens i huvudstadsregionen. Frågan är närmast om det blir en kommunsammanslagning eller någon form av metropolförvaltning, eller båda – och hur många kommuner som i så fall ingår.

I en integrerad storstadsregion ska markanvändning, bostadspolitik och trafiksystem administreras centralt. Detta kan ordnas genom att inrätta en regional administrationsnivå enkom för detta ändamål, vilket SDP drev aktivt²² men också SFP stödde²³ inför valet 2011. En fördel skulle vara att metropolförvaltningen kan inbegripa ett större område än själva huvudstadsregionen.

Kommunminister Henna Virkkunen driver en ny kommunreform som mer målmedvetet än den förra utgår från pendlingsområdet.²⁴ Därför är det föga sannolikt att metropolförvaltning för de fyra kommunerna i regionens kärna räcker till. Men det kan bli fråga om metropolförvaltning för hela Helsingforsregionen, och en sådan modell kan tänkas antingen med eller utan den kommunammanslagning i huvudstadsregionen vars starkaste motiv är en accelererande social polarisering.

En eventuell kommunsammanslagning motiveras alldeles säkert inte med den språkliga minoritetens intressen, men den ska inte heller få genomföras utan hänsyn till sina språkliga konsekvenser. Å andra sidan behöver sammanslagningen inte strida mot långsiktiga minoritetsintressen. Snarast är det tvärtom: **En sammanslagning i huvudstadsregionen skulle ge den kommunstruktur som lättast kan vändas till att tjäna den språkligt utsatta svenska befolkningsgruppen.**

Varför? Jo, i svenska frågor är det nödvändigt att gå över de nuvarande gränserna. Om Vanda går samman med Helsingfors splittaras regionens svenska befolkningsunderlag än värre än hittills, och regionens resurser kan inte utnyttjas på bästa sätt. Esbo och Grankulla måste ingå. I annat fall behövs en regional instans med mandat för gemensam service på svenska, och det blir en komplicerad konstruktion.

Alternativen för huvudstadsregionens förvaltningsstruktur kan rangordnas enligt hur förutsättningarna för fungerande offentliga tjänster på svenska påverkas:

1. **Bäst är det om Helsingfors, Esbo, Vanda och Grankulla utgör en kommun.** Denna kan och bör vara uppdelad i mindre områden för kommundelsförvaltning utan att detta behöver försvåra den nödvändiga samordningen av service på svenska.

**Bäst är det om Helsingfors,
Esbo, Vanda och Grankulla
utgör en kommun.**

2. Nästbäst är det med självständiga kommuner som har avstått beslutsrätten om markanvändning, bostadspolitik och trafiksystem till en gemensam regional nivå av metropolförvaltning samt inrättat gemensamma strukturer för service på svenska.
3. På tredje plats i rankinglistan kommer metropolförvaltning utan gemensamma strukturer för service på svenska.
4. **De sämsta förutsättningarna för service på svenska i huvudstadsregionen ger en tudelning av det svenskspråkiga befolkningsunderlaget.** Den tudelningen är ett faktum om Helsingfors slår sig ihop med Vanda och Esbo med Grankulla (och Kyrkslätt).

Huvudstadsregionen som en sammanslagen kommun ger underlag för språkliga garantier och särlösningar. **Därför kunde alla som vill värna om det svenska språkets ställning gärna se det som angeläget att ta aktiv del i diskussionen om kommunsammanslagningens för- och nackdelar i stället för att kortsynt gläfsa åt varandra över kommun- och valkretsgränsen.**

Innovation och politisk vilja

Det är fel strategi att motsätta sig alla förändringar. Men lika fel är det att utgå från att en stor kommunsammanslagning automatiskt leder till bättre service på svenska. Den skapar bara de teoretiska förutsättningarna, *utvecklingspotential* i forskarnas språkbruk.²⁵ Innovativitet och god politisk vilja krävs därtill om ett system som tjänar ens en majoritet av minoriteten ska kunna skapas. För att inte tala om minoritetens minoritet.

En sammanslagning skulle lösa den del av problemen som har med kommunal självstyrelse och kommungränser att göra.

En sammanslagning av Helsingfors, Esbo, Vanda och Grankulla ger det befolkningsunderlag som behövs för att vård och omsorg ska ha en rimlig chans att fungera på svenska. Men därmed är problemen inte förbi. Glesbygdsproblematiken kvarstår, likaså skillnaden i skala mellan finskt och svenskt.

Det behövs mer till för att en sammanslagning ska vara till nytta för regionens svenskspråkiga invånare. Allt tyder på att det behövs ett nytt sätt att fungera inom det kommunala: **Dels ska arbetssättet vara klientorienterat, dels ska ansvaret för att grundläggande rättigheter uppfylls få en ny betoning.** Detta handlar inte om kommunindelningen utan om själva servicestrukturen.

Till saken hör att man knappast kan tänka sig en kommunsammanslagning i huvudstadsregionen utan att samtidigt tänka sig ett steg till. En mastodontkommun – Storhelsingfors eller Nyhelsinges – med över en miljon invånare måste delas upp i mindre kommuner, för närdemokratins skull och för att administrera närservice. Därmed skulle Grankulla kunna leva kvar som administrativ enhet, låt vara utan direkt kontroll över beskattning och markpolitik.

Subsidiaritetsprincipen om kommunalförvaltnad närservice måste samexistera med det faktum att de svenskspråkiga tjänsterna åtminstone delvis bör vara centralt administrerade. Annars uppnås inte den ur svenskt perspektiv stora fördelen med sammanslagningen: ett befolkningsunderlag på 65 000 svenskspråkiga invånare under samma ”tak”.

Därmed skulle det ingå i visionen att ”närservice” som på svenska administreras centralt, på storkommunsnivå, i sin finska version är närservice som omhänderhas på kommunelnivå. Vissa kommuner – som Grankulla – kommer att ha en starkare tvåspråkig profil än andra, och därmed goda förutsättningar för lokalt administrerad basservice på svenska.²⁶ Det eliminerar inte behovet av ett samordnande helhetsgrepp.

Med oförändrad kommunindelning blir detta helhetsgrepp svårt att åstadkomma, oberoende av den eventuella metropolförvaltningen för MBT-sektorn (markanvändning, bostadspolitik och trafiksystem). Välfärdsansvaret finns kvar hos kommunerna men servicen på svenska måste samordnas och administreras centralt för att den svenskspråkiga befolkningens tillgång till välfärd på sikt ens tillnärmelsevis ska uppfylla lagens bokstav om likabehandling för de inhemska språkgrupperna.

En svensk sÄrlösning

Hittills har den kommunala administrationen inte fullt ut utnyttjat alla tillgängliga medel för att erbjuda svenskspråkiga invånare service på modersmålet. Detta beror inte på aktivt och medvetet sabotage; snarare på fantasi-, hjälp- och rådlöshet samt ansvarsflykt. Vilka institutionella innovationer kan tänkas bidra till en förbättring?

Till att börja med en strukturreform som samlar regionens svenskspråkiga befolkning under ett och samma tak. Men sammanslagningen måste åtföljas av en överenskommelse, ett samhällsfördrag, om att den strukturella förändringen ska gagna också det andra inhemska – och hur. Det tjänstemannaansvar som redan gäller räcker knappast till utan nya övervakningsfunktioner och en särskild instans med mandat att driva saken. **Också i en sammanlaggen kommun behövs det en offentlig aktör med de minoritetsspråkliga tjänsterna på agendan.**

Kommunala organisationer är geografiskt definierade och har à priori begränsad beredskap att betjäna en glest utspridd språklig minoritet. Det borde vara rutin att utnyttja enheter inom antingen den kommunala, den privata eller den tredje sektorn, beroende på var acceptabel kvalitet kan fås också i språkligt avseende. Hur den-

na rutin ska etableras, det är frågan. Svaret kan vara en svensk ”orkesterledare” eller direktör, med service på svenska som arbetsfält.

Genom decennierna har utredning efter utredning påvisat att ett särskilt organ som samordnar utbud och efterfrågan av service på svenska skulle vara till stor hjälp. Men, som Jussi Pajunen säger: det organet måste ha både makt och pengar.

Sektorchefer och övrig förvaltning ska leva upp till sitt ansvar och ges möjlighet att utnyttja all den flexibilitet som lagen inte sätter hinder i vägen för. Så länge den kommunala verksamhetsmodellen utgår från organisationens behov snarare än individens är detta svårt. Därför är det viktigt att verksamhetsmodellen för vård och omsorg utvecklas i klientorienterad riktning. En så bra lösning som möjligt ska hittas för var och en, oberoende av om språket är finska eller svenska – eller något annat. Men också efter ett sådant paradigmskifte – och oberoende av om kommunerna går samman eller inte – behövs ett minimum av språkligt självbestämmande som tillåter vissa egna prioriteringar på det andra inhemska. Det behövs en gemensam instans med specifikt svenskt mandat, en nämnd för service på svenska.

I princip kan motsvarande konstruktion behövas för att styra det kommunala utbudet av service på andra språk än finska eller svenska. Den saken faller utanför ramen för denna text. Däremot hör det i högsta grad till saken att **ett gemensamt organ för service på svenska skulle vara väl skickat för att koordinera regionens insatser för integrering av immigranter på svenska.**

Den svenska nämnden skulle dels fungera som rådgivande och pådrivande kraft för svenskspråkig service, dels identifiera behov och medverka till att beställa de tjänster som hemkommunens organisation inte klarar av på svenska och därför behöver köpas av andra producenter. Som föredragande skulle den svenska nämnden ha en hög tjänsteman på ledningsgruppsnivå, den svenska direktören.

**Organet måste ha
både makt och pengar.**

Ett sådant organ med uttalat mandat att arbeta för bättre service på svenska skulle bland annat skapa en tydlig adress för den språkliga minoritetens klagomål, till lättnad för många som i dag känner sig oskyldigt anklagade. Å andra sidan är det lätt hänt att en särlösning tolkas som ett privilegium. **Tyvärr är det en utbredd vanföreställning att olika modeller för svenskt och finskt alltid innebär att den svenska minoriteten favoriseras på majoritetens bekostnad. Den vanföreställningen är det den ansvarsfulla majoritetens uppgift att utrota.**

Många bollar i luften

Det **regeringsprogram** som förhandlades fram veckorna före midsommar 2011 innehåller fraser av potentiell betydelse för det svenska språkets och tvåspråkighetens fortlevnad. Sex regeringspartier konstaterar gemensamt att tvåspråkigheten är en rikedom och en resurs, och att den finsk- och svenskspråkiga befolkningens möjligheter att få tjänster på sitt modersmål ska tryggas.

Regeringsprogrammet säger inte hur det ska göras.

Tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna utvecklas genom att man kommer att ta i bruk de förslag som lagts fram av Ahtisaaris arbetsgrupp. Under statsministerns ledning utarbetas det en långsiktig språkstrategi för att utveckla de två livskraftiga nationalspråken och utifrån detta konkretiseras åtgärderna för regeringsperioden.²⁷

Statsminister Jyrki Katainen själv är den av Ahtisaarigruppen efterlysta ministern med språkstrategiskt ansvar. Vägkost har han i formuleringar om att den offentliga servicen ska vara klientorienterad, att de språkliga förhållandena ska beaktas när den optimala kommunstrukturen utreds, och att möjligheterna att söka sig till kommunala tjänster över kommungränserna ska utökas.

Vad betyder formuleringen om att ”behovet av en särskild lag om metropolområdet ska utredas”?²⁸ Den saken kan man tillsvidare bara spekulera om. Självklart är att inte heller den utredningen kan göras utan att beakta de språkliga konsekvenserna. En **eventuell metropollag** bör stärka snarare än försvaga det svenska språkets ställning i huvudstads- och metropolregionen.

En bredbasig arbetsgrupp under ledning av kanslichef Kari Välimäki har arbetat fram en **ny modell för social- och hälsovårdens organisation**. Slutrapporten publicerades i april 2011. I punkt 9.3

framhåller Välimäkigruppen att en modell som i betydande mån stärker befolkningsunderlaget innebär att ”språkliga och kulturella rättigheter kan bättre förverkligas när det specialkunnande som krävs kan utvecklas”.²⁹

Beslut om social- och hälsovårdens strukturer ska fattas före utgången av 2012 och den nya organisationsstrukturen vara genomförd senast 2020, eventuellt redan 2016.

Kommunförbundet har påpekat dels att strukturreformen förutsätter nya modeller för närdemokrati, dels att en ny indelning i större och starkare kommuner och distrikt måste beakta språkliga förhållanden. Det gäller att sträva efter en ”kompatibel områdesindelning och nya sätt att producera tjänster så, att den finskspråkiga och den svenskspråkiga befolkningens möjligheter att få service på sitt eget språk tryggas enligt enahanda grunder”.³⁰

Ingen strukturreform utan att det finns en plan för hur de språkliga rättigheterna tryggas, alltså.

Den **nya lagen om hälso- och sjukvård** trädde i kraft i början av maj 2011. Sedan dess gäller också i Finland en begränsad version av det som i Sverige kallas vårdval: Kommuninvånarna har, med vissa restriktioner, rätt att välja var de vill få sin vård. Det är inte längre den kommunala organisationen som enväldigt bestämmer. I första skedet får man välja bland hälsostationerna inom den egna kommunen. Från och med 2014 ska valfriheten gälla alla hälsovårdscentraler och specialistvårdsenheter i hela landet. Privata vårdcentraler kommer i alla fall inte på fråga, som i Sverige.

Hälso- och sjukvårdslagsreformen har i och för sig ingenting med språkliga rättigheter att göra, de är oförändrade. Men med patientens fria vårdval har konkurrens mellan kommunala vårdenheter blivit möjlig, och därmed språklig profilering.

Katainens och Virkkunens kommunreform handlar om att kommunerna i Finland i allmänhet är alltför små för hälso- och

sjukvårdens behov. Det problemet har inte storstäderna i huvudstadsregionen. Men en strukturreform är under arbete också här.

Helsingfors, Esbo, Vanda, Grankulla, Kervo och Kyrklätt har i december 2010 ingått ett **intentionsavtal** med Social- och hälsovårdsministeriet om hur social- och hälsovården ska utvecklas. Avtalsparterna har bundit sig vid en projektplan³¹ som syftar till bättre integration av bastjänster och specialistvård så, att primärvårdens ställning stärks. Meningen är att få fram nya modeller för ägarstyrning. Kundorientering och kostnadseffektivitet är gemensamma mål. Bland de tänkta medlen finns bland annat en ny finansieringsmodell som förenar arrangörs- och finansieringsansvaret.

Det finns starka argument för att kommande lagstiftning ska uppmärksamma behovet av svenska särlösningar. Ett svenskt pilotprojekt hade suttit väl i intentionsavtalet och projektplanen, men ingår tyvärr inte. Klientorienteringen finns däremot med och den kan främja likabehandling av språkgrupperna.

Den eventuella **sammanslagningen av social- och hälsovårdsverken** i Helsingfors har också betydelse i sammanhanget. Reformen underlättar samarbetet mellan kommunerna som därefter har samma organisatoriska struktur för vård och omsorg. Därmed blir en gemensam svensk orkesterledare tänkbar.

Utöver allt detta ska **kommunallagen** skrivas om, på basis av regeringens program och kommande beslut om strukturerna. Det är alltså mycket på gång och utsikterna är goda för nya stadganden som stödjer tvåspråkigheten, nationellt och i metropolregionen. Det gäller ”bara” att få bollarna som är i luften att landa i ett konstruktivt mönster.

**Med patientens fria vårdval
har konkurrens mellan
kommunala vårdenheter
blivit möjlig, och därmed
språklig profilering.**

Samordning, samservice och distanstjänster

En särskild ansträngning för att samordna offentliga och privata tjänster är oundgänglig för att vårdkedjorna ska fungera på svenska, både med och utan kommunsammanslagning. I den händelse att huvudstadsregionens fyra kommuner, med benäget bistånd av Katainens regering, bestämmer sig för samgång till en primärkommun är det rent juridiskt lätt gjort att inrätta en specifikt svensk samordnande instans. **Utan sammanslagning är det svenska koordineringsbehovet dels större, dels krångligt att svara mot när beslutsfattarna i fyra separata kommuner måste komma överens.** Eftersom metropolförvaltningen inte ska ha med välfärds-tjänster att göra skulle det inte heller finnas något vettigt sammanhang på regional nivå.

En svensk nämnd ska bidra med sakkunskap om minoritetens språkliga förhållanden samt styra anskaffningen av tjänster som behövs för att komplettera det kommunala utbudet av tjänster på svenska. I en primärkommun har en sådan instans i princip raka rör till personalen på gräsrotsnivå, där behoven konstateras. Utan sammanslagning är rören betydligt krokigare, för att inte tala om att de i praktiken kan upplevas som helt tilltäppta.

Den professionella person som först möter den hjälpbehövande ska ha beredskap, vilja och förmåga att leva sig in i patientens eller klientens språkliga situation. Den förmågan ingår tillsvidare inte i några allmänna behörighetsvillkor. Det konkreta arbetet är inte organiserat på språklig grund och språkfrågan blir lätt mer än lovligt nedprioriterad.

Dagens verklighet: svenskan försummas

Finskspråkig personal kanske inte kommer att tänka på, inte känner till, inte hinner göra sig det omak som krävs – för det finns ju så många andra problem att lösa. Finskspråkig personal kanske inte alltid inser vilken avgörande roll språket har för den minnessjuka, för den mentalsjuka, för autisten ... Eller för den i grunden friska person som inte är van att tala om känslor eller ”sällsynta” kroppsdelar på annat än sitt modersmål.

Man stirrar sig kanske blind på sina egna språkfel i stället för att tänka på klientens behov. Man kanske saknar språklig empati.

En finsk chef kanske inte driver svenska frågor.

Saken kompliceras av att finlandssvensken inte alltid själv inser sitt eget språkliga behov utan finner sig i att försöka uttrycka hur det känns på knagglig finska. Det är en björntjänst man gör sig själv och framför allt andra.

Patienter och klienter som behöver vård på svenska ska hänvisas till rätt person och instans. Detta underlättas om språkmärkning i samband med inskrivningen är rutin. Här kommer för övrigt de svenska kontaktpersoner in som också har figurerat i snart sagt varenda utredning hittills om service på svenska.

En specifikt svensk instans skulle kunna provocera fram tillväxt på en marknad för service på svenska, men den löser inte alla problem. **Avstånden i Helsingforsregionens servicenät kommer alltid att vara större på svenska än på finska**, hur gärna finlandssvenskarna än vill hålla fast vid rätten till lika service på lika villkor.

Just därför är det dubbelt olyckligt att Duodecims informativa webbsajt *Terveyskirjasto* existerar bara på finska. Tyvärr räcker det inte heller med översättning för att få till stånd samma tjänst på svenska; för att det ska vara någon större vits måste materialet regelbundet uppdateras. Detta arbete har finansierarna struntat i. Orsaken till att skriftliga instruktioner ofta inte finns översatta, inte minst i samband med teknologiska innovationer inom äldreomsorgen, torde också vara nonchalans – från de ansvarigas men även från konsumenternas sida. Utbud förutsätter efterfrågan. Men efterfrågan kan byggas upp endast om översättningarna är läsbara och begripliga.

En del av den språkliga orättvisan kunde kompenseras med hjälp av telefonservice och it-lösningar, vilket Arbetsgrupp 14 föreslog och Kommunförbundet vidareutvecklade till en projektplan.³² Inte minst inom vård och omsorg skulle det vara viktigt att på distans kunna konsultera sakkunskap och myndigheter på svenska. Detta är särskilt motiverat eftersom distansservice överensstämmer med övergripande nationella mål: att medborgarnas egna insatser och aktivitet ska höjas. I fråga om e-tjänster inom vården kan exempel tas av Danmark, där patienten och den vårdpersonal som konsulteras inte behöver befinna sig på samma ort, inte ens i samma kommun, för att kommunicera.³³ Modellen behöver inte bli dyr i drift, totalt sett, men den kräver organisation och ett fungerande system för identifiering.

I Esbo är det tal om att inrätta centraliserad telefonservice och rådgivning för hela äldreomsorgen, för att det ska vara enklare för gamla människor och deras anhöriga att orientera i byråkratin. Modellen är lånad från Tammerfors. Tjänsten måste naturligtvis fungera också på det andra inhemska. Då kan man med skäl fråga sig varför en sådan telefontjänst inte från början skulle vara gemensam för hela huvudstadsregionen – åtminstone på svenska? En sådan kompletterande distansservice kunde tjäna som pilotprojekt

för en bredare tillämpning i andra delar av landet på både finska och svenska.

I Helsingforsregionen är den svenskspråkiga befolkningens behov av distansservice och e-tjänster objektivt sett större än majoritetsbefolkningens. Det är uppenbart att servicen på svenska i regionen inte ska vara fjättrad av kommungränser. Detta bör beaktas i pågående arbete för att utveckla offentliga e-tjänster. Frågan är vilken instans i regionen som har mandat och intresse för att driva denna sak? Vilken instans kan besluta om att finansiera utvecklingsarbetet? Och var hittas pengarna för ett *Hälsobibliotek* på finlandssvenska?

I dagens värld lär det inte vara något tekniskt problem att ordna det så att varje funktionell enhet själv uppdaterar sin webbsida och med ett enda klick länkar till valfritt antal portaler. Ingen behöver besluta om vilken portal som ska vara den rekommenderade ingången för alla finlandssvenskar som söker information om offentliga tjänster. Oberoende av om man går in på *servicekatalog.luckan.fi*, *www.helsingforsregionen.fi*, *www.suomi.fi* eller kommunernas egna webbsidor bör man kunna få reda på det man behöver veta – om dataingenjörerna har kunnat länka ihop systemen, och om den som bäst känner till saken sköter sin andel.

En ny modell

Frågan om hur kommunerna i huvudstadsregionen kan bära sig åt för att tillgodose behovet av service på svenska har fått ett svar: Skapa en offentlig aktör med de minoritetsspråkliga tjänsterna på agendan. Denna aktör kan vara en svensk nämnd med makt och pengar.

Vad är det?

För social- och hälsovårdssektorn är det särskilt angeläget med ett gemensamt organ som kan samordna utbud och efterfrågan på svenska. Det är inte uteslutet att en gemensam svensk nämnd skulle kunna utträta en hel del också i fråga om koordinering av bildningssektorn i huvudstadsregionen. Frågan är ”bara” HUR detta bäst kan ordnas, om de fyra kommunerna inte går samman. Men kanske lagen i så fall kan ordinera att all service på svenska – vård och omsorg, dagvård och skola, bildning och fritid – ordnas gemensamt.

Svaret på frågan: HUR? handlar (nu som alltid) om ett samarbetsorgan, i kombination med incitament och kontrollmekanismer som byggs in i den normala förvaltningen. Samarbetsorganet måste vara politiskt acceptabelt utan att för den skull bli utdömt som ”kaffesällskap”. Det måste ha ”makt och pengar”, för att tala med Jussi Pajunen.

Om kommunsammanslagningen uteblir kan följande nykonstruktion ge resultat:

- Med stöd i ny lagstiftning avtalar huvudstadsregionens kommuner om att **service på svenska ordnas gemensamt**.
- Kommunerna utarbetar en **gemensam detaljerad strategi** för service på svenska, med mätbara kriterier.

- En **gemensam nämnd för service på svenska inrättas** med uppgift att samordna och upphandla service på svenska.³⁴
- Som föredragande får den svenska nämnden en **tjänsteman på hög nivå med uttalat ansvar för servicen på svenska i hela regionen**. Detta kan organiseras på värdkommunsbasis eller med ett roterande system.

De mest akuta behoven finns inom social- och hälsovårdssektorn och den modell som behandlas här är därför begränsad till vård och omsorg.

Social- och hälsovårdsförvaltningarna köper redan nu en hel del tjänster på marknaden. För att få till stånd fungerande vårdkedjor på svenska måste både tredje sektorn och privata vårdgivare utnyttjas i betydligt större utsträckning än på finska. **För att vara intressant för presumtiva privata vårdgivare måste efterfrågan vara tillräckligt stor.** Ju mindre minoriteter inom den språkliga minoriteten det är fråga om, desto viktigare är det med regional koordinering och upphandling. Också mer sällsynta former av offentlig service inom vård- och omsorgssektorn kan ordnas på svenska om befolkningsunderlaget omfattar alla regionens svenskspråkiga invånare.

Tankeexperiment: Bildning på bred bas

Svensk skola är en lagstadgad självklarhet, på daghemmen är barnen språkligt separerade. Men så gott som allt annat svenskt bildningsarbete i huvudstadsregionen lider av splittande kommungränser.

Ungdoms-, kultur- och idrottsverksamhet på svenska finns i varierande grad i alla fyra kommunerna, men är av

nödtvång småskalig och osynlig. Fri bildning och vuxenundervisning på svenska finns, men hotas på sikt av uppgång i större, formellt tvåspråkiga men i praktiken övervägande finska arbetar- och medborgarinstitut. I minoritetsperspektiv är ett större svenskt Arbis eller vuxenutbildningsinstitut, gemensamt för hela regionen, den mest hållbara lösningen. Esbo vill i alla fall först testa en egen livscykelmodell med Arbis under samma tak som dagis och skola.

Yrkesutbildning på svenska finns, svenska gymnasier finns. Vissa av de sistnämnda hotas av nya krav på större elevunderlag. Det kunde vara till fördel för de studerande att alla svenska gymnasier i regionen har gemensam huvudman. Man kan till och med tänka sig en gemensam huvudman för hela andra stadiet: gymnasier och yrkesinstitut, trots att gymnasierna tillsvidare är kommunala och yrkesinstitutet Practicum upprätthålls av en stiftelse.

Bildningssektorn kunde må bra av att bygga på ett bredare svenskt befolkningsunderlag och därigenom få tillgång till ett bredare utbud av resurser. Huvudstadsregionens svenska skolförvaltning kunde kanske vara gemensam.

Behövs det faktiskt fyra svenska skoldirektörer, fyra förtroendevalda svenska organ för skolsektorn? Kan ett större sammanhang möjliggöra nya former av utveckling för dem som arbetar med dagvård och småbarnsfostran på svenska? Skulle det vara bra med en svensk ungdomsdirektör, som kan chefa för allt ungdomsarbete på svenska?

Koordineringen kan optimeras genom ett särskilt organ, **en svensk nämnd som utgör den hittills saknade länken mellan ett splitt-**

rat utbud och en fragmenterad efterfrågan och därmed inverkar rationaliserande på den kommunala upphandlingen. I fråga om äldreomsorgen är det särskilt angeläget att få till stånd ett regionalt, klientorienterat kösystem med en lucka, så att gamla människor slipper ringa runt till alla tänkbara ställen för att höra sig för om möjligheterna. Samtidigt kan garantier fås för att vårdenheter och avdelningar som utger sig för att vara svenskspråkiga är det också i praktiken. Detta betyder att placeringen av äldre i behov av service på svenska ska omhänderhas av den svenska nämndens kansli, som också följer med att vårdkvaliteten är den avtalade.

Systemet skulle vara till stor nytta också för andra tjänster inom social- och hälsovårdssektorn där den kommunala apparaten inte alla gånger klarar av att leverera service på svenska. Ett exempel är femårsgranskningarna, där språket är av alldeles särskild betydelse. Kom ihåg hur det gick för Jonas, 6, när han utsattes för ett skolmognadstest på finska, med mamma som tolk.

Sitt myndighetsuppdrag kan kommunen aldrig utackordera. **Behovsbedömning, barnskydd och utkomstskydd, för att nämna några viktiga exempel, måste också på svenska skötas av offentligt anställd personal.**

Nämnden ska formulera en strategi med mätbara kriterier för fullmäktiges godkännande samt årligen rapportera om utvecklingen. Den ska konsulteras av kommunledningen beträffande prioritering, långsiktig planering och koordinering av den svenskspråkiga befolkningens social- och hälsovård. Den kan vara förhandlare och aktör i förhållande till externa instanser, som yrkesutbildningen och rekryteringsbolaget Seure. Den kan också koordinera insatserna på svenska för integration av flyktingar och andra nyfinländare. Och den ska ha en central roll i upphandlingen av service på svenska, med förbehållet att juridiska aspekter av offentlig upphandling bäst sköts av samma experter som upphandlar på finska.

Idéer: Socialarbetarens tips

Med ett större befolkningsunderlag och frihet att utnyttja alla tillgängliga vårdgivare skulle minoritetens små minoriteter kunna få service på modersmålet, vare sig problemen handlar om funktionsnedsättning, missbruk eller arbetslöshet.

Katarina Beijar vid Svensk socialservice funderar snabbt ut några exempel på vad som kan göras bättre om det svenska sammanhanget är större än i dagens Helsingfors. Till exempel kunde det finnas ett svenskspråkigt ställe med mångprofessionell personal som **hjälp och utreder utkomststödsklienters situation** – någonting i stil med dagens Helsingin työpöytäkeskus Duuri och motsvarande verksamhet i Esbo, som går helt på finska.

Svensk socialservice har omkring 340 utkomststödsklienter om året. De räcker inte till för sådan kringsservice som Duuri erbjuder på finska. Till Duuri, med hälsovårdare, FPA, Arbetskraftsbyrån och socialarbetare på plats, hänvisas i dag klienter som uttryckligen har sökt sig till service på svenska. Därtill finns personer som har svenska som modersmål men föredrar det större finska sammanhängets anonymitet. Kan ske ett större svenskt sammanhang kan erbjuda anonymitet även på svenska?

Beijar tänker sig att det skulle vara bra om relativt **unga alzheimerpatienter kunde slippa bo tillsammans med 20–30 år äldre personer**. Ett sådant svenskspråkigt gruppboende kanske kan inrättas om patienter från hela regionen kan sammanföras.

– Vi har i år fått tre svenskspråkiga alzheimerpatienter i 60-årsåldern, berättar hon och ser detta som början på en ny trend.

De tre bor nu på äldreboenden inrättade med tanke på 80–90-åringars behov, trots att de skulle vara betjänta av en annan typ av boende. Det har också framkommit behov av **dagverksamhet på svenska för yngre alzheimerpatienter**. Men hur ordnar man det för någon enstaka person?

Socialbyråns svenska familjecenter misslyckades i sina första försök att genomföra **lågtröskelkonceptet Eroneuvo** på svenska för svenskspråkiga familjer i skilsmässoberåd. En bidragande orsak var säkert rädslan för att stöta på bekanta. Beijar tänker sig att det skulle vara lättare för svenskspråkiga helsingforsare att söka stöd i Esbo eller Vanda, och vice versa.

Sämre service på svenska än på finska kan inte ursäktas med att kommunen inte har lyckats anställa svensktalande personal. Därför är det inte orimligt att revisionsnämnden granskar hur väl servicen ordnas på svenska. Som stöd behövs möjligen lagstiftning som ålägger revisionsnämnden i en tvåspråkig kommun att följa med hur den språkliga minoriteten bemöts, men i synnerhet behövs den detaljerade strategin och de mätbara kriterierna.

En ny betoning av den individuella klientens behov i all vård och omsorg kan tydliggöra kvalitetskraven så att hittills dolda resurser i svenska flyter upp till ytan också inom kommunala vårdenheter. I praktiken står kommunerna i alla fall inför ett strategiskt val: **Antingen måste svenskkunnig personal attraheras med hjälp av konkurrenskraftiga anställningsvillkor, inklusive en tvåspråkig arbetsmiljö och språkbrukstillägg, eller också ska**

tjänster på svenska köpas av tredje sektorn eller privata företagare. Detta försvåras av att Lagen om offentlig upphandling non-chalerar språkfrågan, men Regeringsprogrammet tyder på att en ändring är att vänta:

Det undersöks om en mera begränsad tillämpning av upphandlingslagen är möjlig i situationer där det är fråga om särskilt sårbara klienter (bl.a. funktionshindrade, äldre, barn) eller vid ordnandet av långsiktiga tjänster eller tjänster som sällan behövs. När upphandlingslagen ändras ska även småproducenternas ställning samt de språkliga särdragen beaktas.³⁵

Lagen om offentlig upphandling behöver inte ens vara utslagsgivande. **EU-lagstiftningen tillåter att vissa offentliga tjänster av betydelse för samhället i en viss region definieras som så kallade SGEI-tjänster** (Services of General Economic Interest, Tjänster av allmänt ekonomiskt intresse). Förutsättningen är att dessa tjänster annars inte alls kan erbjudas.

Det att en viss tjänst definieras som SGEI-tjänst hänför sig alltså i praktiken till sådana exceptionella situationer då det för produktionen av en tjänst av någon orsak inte finns tillräckligt fungerande marknader eller då det är olönsamt att producera tjänsten i fråga. När man ser till användningen av offentliga medel kan det i detta fall vara en mer fungerande lösning att definiera tjänsten som en SGEI-tjänst än att konkurrensutsätta den. För att ordna tjänsten som en SGEI-tjänst bör det finnas ett behov som överensstämmer med det allmänna intresset och den ersättning som betalas för tjänsten ska vara nödvändig och skälig. Den ersättning som betalas får inte vara större än utgifterna för att producera tjänsten ökade med en skälig avkastning och med beaktande av inkomsterna av tjänsten.³⁶

Bostadsminister Jan Vapaavuori tog här ställning till behovet av boendetjänster för bostadslösa. Hans svar på spørsmålet inkluderar emellertid en mening av särskild relevans för svenskans situation i huvudstadsregionen:

I princip kan även en kommun ålägga en privat serviceproducent en offentlig serviceförpliktelse att producera en sådan tjänst i fråga om vilken utbudet på kommunens område har varit otillräckligt, men som det är nödvändigt och av samhällelig vikt att tillhandahålla med tanke på kommuninvånarnas behov.

Möjligheterna att få social- och hälsovårdstjänster på svenska i huvudstadsregionen definierade som SGEI-tjänster bör seriöst undersökas. I så fall skulle den svenska nämnden i egenskap av myndighet kunna ”ålägga serviceproducenten en offentlig serviceförpliktelse” mot skälig ersättning, varvid den tunga upphandlingsjuridiken blir inaktuell. EU-kommissionen förutsätter konkreta bevis för att utbudet på marknaden är otillräckligt. De bevisen är inte svåra att få ihop. Resten är en fråga om hårt arbete på kommunal, statlig och EU-nivå för dem som vill försvara svenskan. En annan möjlighet är att följa norskt exempel och skriva in **undantag från fullskalig konkurrensutsättning för ideella organisationer** i Lagen om offentlig upphandling. I Norge kan kommunen besluta att vissa specificerade tjänster köps uteslutande av organisationer i tredje sektorn utan vinstintresse. En utredning av en sådan modell borde vara av intresse också för Social- och hälsovårdsministeriet i Finland.

Tre svåra frågor

Innan någon svensk nämnd för vård och omsorg kan tillsättas måste svåra frågor om finansiering, mandatfördelning och organisatorisk ställning besvaras. Detaljerade svar kan ingen ge på rak arm. Det behövs utredningar, förhandlingar – och politiskt samförstånd.

Pengarna

Resurstilldelningen är alltid en stor och viktig fråga. Den regionala modellens problem är att pengarna kommer ur de enskilda kommunernas budgetar. Med gemensam upphandling kan kvalitetskriterier och annat som inverkar på enhetspris och kostnadsnivå knappast tillåtas variera från kommun till kommun.

Service på modersmålet är en lagstadgad rättighet som inte upphävs av att budgetanslagen är slut. Ska den gemensamma svenska nämnden för vård och omsorg ändå ha egen budget? Säkertligen. Men hur ska denna i så fall dimensioneras? Rimligtvis på samma grunder som kommunens budget i övrigt. Det betyder bland annat att hänsyn tas till den svenskspråkiga befolkningsgruppens avvikande åldersstruktur, med betydligt fler åldringar än bland den övriga befolkningen. För övrigt måste budgeten i första hand utgå från befolkningsregistrets uppgifter om modersmål och från förutsedda behov.

Det primära syftet ska vara service på svenska, inte att spara pengar. Med centraliserad koordinering och gemensam upphandling kan kostnadseffektiviteten tänkas stiga så att det på sikt inte alls krävs något påslag för service på svenska. Budgeteringen kan därmed utgå från genomsnittliga enhetskostnader. I praktiken kan nämnden utnyttja ett vouchersystem som bygger på att självriskan inte kan vara större för den ena språkgruppen än för den andra.

Upphandling på en marknad där kommunala vårdenheter öppet konkurrerar med privata underlättas om kommunen prissätter sina tjänster så, att relevanta fasta kostnader räknas med i enhetspriset. Denna produktifiering aktualiseras i vilket fall som helst 2014, när det blir fritt fram att välja hälsostation och specialistvård var som helst i landet. Å andra sidan köps många tjänster redan nu på marknaden.

SGEI-alternativet skulle vara överlägset enklast. I så fall behövs ingen konkurrensutsättning när det ändå inte finns hopp om konkurrerande anbud som fyller kvalitetskraven. I stället kommer beställaren överens med en villig producent.

Politiken

Utan kommunsammanslagning är mandatfördelningen komplicerad. En regional modell av samkommunstyp innebär att varje kommun ska vara representerad i förhållande till sin storlek och att ingen kommun har mer än hälften av rösterna.

Om lagen – metropollagen? – skulle stipulera att huvudstadsregionens kommuner ska ordna sin svenskspråkiga service gemensamt kommer saken i annat ljus. Då kan regionens svenskspråkiga befolkning i detta avseende kanske behandlas som invånare i en och samma kommun, vilket också kunde återspeglas i nämndens sammansättning. Men också då måste nämnden ha ett minimum av regional representativitet, inte i förhållande till nuvarande kommungränser så mycket som till avstånd och boendemiljöer.

På SFP-håll har det ansetts att en ”upphandlingsnämnd” kan tillsättas enligt samma modell som Svenska Finlands folkting. Den modellen torde ändå vara utesluten. Idén om brukardemokrati stödjer visserligen tanken att ett organ som samordnar svenskspråkig service ska återspegla åsiktsfördelningen bland målgruppen, alltså den svenskspråkiga befolkning som till 75 procent har röstat

på SFP. Å andra sidan finansieras all offentlig välfärd med allmänna skattemedel.

På basis av 2008 års val i huvudstadsregionens fyra kommuner skulle folktingsmodellen av 15 mandat ge SFP 10, Samlingspartiet 3, SDP 1 och Vänsterförbundet 1. I en mindre nämnd med 12 mandat blir SDP utan. För att De gröna ska få någon representation alls i ett organ à la Folktinget måste detta vara ohanterligt stort.

Kommunalvalsresultatet skulle som sådant ha gett Sannfinländarna – men inte SFP – representation i en nämnd med 15 mandat.

SFP fick 12 procent av huvudstadsregionens sammanlagt 254 fullmäktigmandat, vilket förklaras av att Grankulla har nästan 14 procent av mandaten men mindre än 1 procent av befolkningen. Röstandelen på 6,7 procent står i dramatisk kontrast till det faktum att partiet har fått tre fjärdedelar av språkgruppens röster. Flyttningsrörelsen i förening med andra samhällsliga trender kan leda till att SFP i huvudstadsregionen senast i kommunalvalet 2016 reduceras till ren obetydlighet.

En acceptabel kompromiss måste sökas någonstans i terrängen mellan Folktingsmodellen och kommunalvalsresultatet. Den svenska nämndens uppgift är att se till att lagens krav på likställighet för den svenskspråkiga befolkningen uppfylls. Naivt nog föreställer jag mig att politiska maktambitioner och poängsystem ska kunna läggas åt sidan när ett sådant organ tillsätts. God vilja är den främsta förutsättningen för hela saken. Om den finns ska det väl gå att komma överens också om detaljerna.

Organisationen

På det hela taget är det av mindre betydelse hur det svenska beställarorganet tillsätts. Det viktiga är vilka befogenheter och resurser det har, och hur relationerna till den övriga förvaltningen ser ut. Av

avgörande betydelse är föredragandens kontaktnät eller förmåga att vinna respekt hos andra inom organisationen.

Den svenska nämnd som det här är fråga om har inte verksamhet i egen regi utan fungerar som samordnare och beställare, i samverkan med kommunens upphandlingsexperten. Den har inga hälsostationer, åldringshem eller hemvårdare. Den har överhuvudtaget ingen egen personal, med undantag för kansliets handläggare.

I stället skulle den besluta om anskaffningen av vård och omsorg på svenska, i förekommande fall av kommunala producenter och annars av tredje sektorn och privata vårdgivare. Upphandlingen kan omfatta alla de typer av tjänster som redan nu förekommer som köptjänster också på finska, och därtill de tjänster som kommunen inte själv kan erbjuda på svenska. En sådan nämnd för vård och omsorg på svenska svarar mot behovet av koordinering mellan kommunala och privata tjänster. Samtidigt väcker modellen frågor om hur ett sådant organ kan ha överblick och inblick i vad och hur mycket som de facto behöver upphandlas.

Nämnden bör ha en trovärdig ställning i organisationshierarkin. Medlemmarna ska ha fungerande kanaler för att skaffa sig den information som behövs för koordinerad planering. Men är det nödvändigt att de är fullmäktigledamöter med stark förankring i kommunalpolitiken? Bör de kanske hellre vara sakkunniga med insikt i den praktiska verkligheten inom social- och hälsovårdens olika branscher?

Förstnämnda alternativ ger större pondus i budgetförhandlingarna, sistnämnda alternativ stärker nämndens roll som expertorgan och stödjande resurs utanför det politiska slagfältet. Denna roll är essentiell. Det är kanske inte heller omöjligt att definiera så vattentäta kriterier att budgeten kan räknas fram automatiskt. Under inga omständigheter får det bli fråga om en dragkamp om pengar mellan finskt och svenskt.

Under inga omständigheter får det bli fråga om en dragkamp om pengar mellan finskt och svenskt.

I en regional konstruktion blir den svenska nämndens föredragande en komplicerad fråga. Den gemensamma ”svenska orkesterledaren”, enligt Paavo Voutilainens terminologi, skulle på basis av den av samtliga fullmäktige godkända strategin ha ett finger med i social- och hälsovården i alla fyra kommunerna.

Var ska den svenska nämndens kansli finnas? Det är till fördel om stabsfunktionen rent fysiskt kan inrättas i anslutning till någon existerande förvaltningsenhet, helst i direkt anslutning till vård- och omsorgssektorn. Utan kommunsammanslagning skulle detta i alla fall betyda att kansliet placeras i en av de fyra kommunerna. En sådan lösning leder tillbaka till gamla samarbetssvårigheter, vilket är ytterligare en påminnelse om att kommunsammanslagning skulle vara den bästa lösningen.

Svenskfinlands strukturer

Svenska skolan för synskadade i Helsingfors är den enda i Finland. Kårkulla samkommun erbjuder service till utvecklingsstörda i hela Svenskfinland. Bägge institutionerna står inför den stora osäkerheten.

I huvudstadsregionen har de stora kommunerna varit missnöjda med kostnadsnivån för Kårkullas tjänster. Vissa anhöriga har varit missnöjda med det klena lokala utbudet av boendetjänster, som mest beror på höga tomtpriser. Det förekommer tvivel på att samkommunen överhuvudtaget behövs. Somliga frågar sig till och med om uppgiften möjligen kunde övertas av tredje sektorn.

Den del av tredje sektorn som här avses är de lokala DUV-föreningarna, men centralförbundet FDUV vill ha Kårkulla samkommun kvar som garant för omsorgsservicen i Svenskfinland. Detta hindrar inte att något måste göras så att ”den svenskspråkiga omsorgsservicen inte bara garanteras utan utvecklas till en kvalitativt god service för både personer med utvecklingsstörning och andra personer med behov av omsorg och stöd”.³⁷

Samkommunsdirektör Märta Marjamäki är helt enig. Hon ser med oro på de signaler från statligt håll som tyder på att specialomsorgen skulle vara på väg att sammanslås med den specialiserade sjukvården. Om Kårkulla delas mellan fyra–fem sjukvårdsdistrikt – hur länge kan HNS garantera vård på svenska i Helsingfors och Nyland?

– Mest oroar jag mig för hur det i så fall går med de experttjänster som vi har byggt upp, säger Marjamäki. De är dimensionerade enligt antalet klienter. Om kommunerna eller regionerna

själva övertar ansvaret för sina utvecklingsstörda, vem sköter och garanterar då expertvården på svenska?

Ur allfinlandssvensk synvinkel sett vore det en bättre strategi att skapa en paraplyorganisation som är mer mångsidig än dagens samkommun och som kan vara garant för tillgången till service på svenska. Inom Kårkulla har man redan talat om att detta i första hand kunde handla om aktiv rehabilitering av äldre, svår demensvård, omsorgspsykiatri, svenskspråkiga socialombud, vissa tjänster i barnskydd vid funktionsnedsättning, eftermiddagsverksamhet och internat för utvecklingsstörda barn.

– Allt hänger på vad de blivande starka primärkommunerna vill sköta själva, konstaterar Marjamäki. Vi kan organisera det som önskas.

Koordinering av svenskspråkig mentalvård är Marjamäki inte så pigg på för Kårkullas del. Men rehabilitering vid andra funktionsnedsättningar tycker hon skulle passa bra i sammanhanget.

Landets sju specialskolor för gravt funktionshindrade elever är tillsvidare statliga. Staten är frestad att överlåta ansvaret för alla dessa elever till de starka primärkommuner som ska skapas. Men det sker i så fall utan hänsyn till någon som helst nationalspråkstrategi.

En av de sju statliga specialskolorna är svenskspråkig, Svenska skolan för synskadade i Helsingfors. Direktionsordförande Henrica Bargum tycker det skulle vara grymt att splittra skolan. Det medför nämligen att ”många redan drabbade barn skulle utsättas för hemkommunens godtycke när det gäller att satsa på elever som kostar mer”.³⁸

Det är en aspekt av saken. Den andra är att den resursstarka huvudstadsregionen kanske skulle klara av att utbilda sina svenskspråkiga synskadade, men: ”Det skulle innebära att många års samlad kunskap i specialskolornas resurscenter splittras.”³⁹ Hur går det i så fall för de synskadade barnen i resten av Svenskfinland?

Kommunförbundets råd från 2007 har inte förlorat i aktualitet:

Det kan vara svårt att göra servicen tillgänglig för alla särskilt när det är fråga om små minoritetsgrupper inom en svenskspråkig minoritet. I samband med reformen kan det finnas skäl att fundera på om det vore ändamålsenligt att koncentrera dessa tjänster till en samkommun som omfattar alla svensk- och tvåspråkiga kommuner. En sådan samkommun skulle verka över landskapsgränserna, dvs. verksamheten kunde täcka de svensk- och tvåspråkiga kommunerna i såväl Österbotten som Västra och Södra Finland. Kommunerna kunde komma överens om vilka svenskspråkiga tjänster som sköts av samkommunen. Utöver service för utvecklingsstörda, miss- brukartjänster och handikappservice kan det vara ändamålsenligt att i syfte att trygga tillgången till svenskspråkig service låta sam- kommunen sköta svenskspråkig barnpsykiatri, 5-årsgranskning för barn och specialservice enligt handikapplagen.⁴⁰

Rådet är mer aktuellt än någonsin, efter att blindskolan tillkommit på listan över hotade allfinlandssvenska institutioner.

Sammanfattning

I samband med detta uppdrag har jag talat med många tiotal personer i alla huvudstadsregionens fyra kommuner. En bråkdel av dessa informanter återfinns med namns nämning i denna rapport. Alla har bidragit till innehåll och slutsatser.

De som hittills har argumenterat för en kommunsammanslagning i huvudstadsregionen motiverar inte detta med vare sig språkförhållanden eller språkliga rättigheter. Motståndet mot en sammanslagning motiveras i gengäld ofta med att den skulle ha negativa språkkonsekvenser. Men en kommunsammanslagning behöver inte ha så katastrofala språkliga konsekvenser som man på sina håll låter påskina, tvärtom: En sammanläggning KAN vändas till fördel för regionens svenskspråkiga befolkning. Aktuell forskning stödjer denna uppfattning:

Det centrala är inte storleken i sig utan möjligheten att skapa fasta, fungerande lösningar med ett tydligt ansvar. Informella språkliga lösningar (nätverk, ansvarspersoner m.m.) är extremt sårbara. Fördelen med stora enheter är den flexibilitet som rörliga resurser ger i fråga om personal och professionalitet.⁴¹

Den röda tråden i arbetet har varit utbredd enighet om att **service på svenska skulle vara lättare att ordna om man kunde räkna med hela huvudstadsregionens svenskspråkiga befolkning.**

I Esbo uttrycker beslutsfattarna sig i andra ordalag, men orsaken är att det för dem är viktigt att undvika en samgång med Helsingfors. Grundsanningen om det svenska befolkningsunderlaget förnekar de inte.

Det är möjligt att detta motstånd från Esbos sida leder till att det inte blir någon stor kommunsammanslagning (Helsingfors + Esbo

+ Vanda + Grankulla). Då gäller det att hålla fast vid att Helsingfors + Vanda inte ska vara ett alternativ. En befäst gräns mellan Helsingfors och Esbo är inte önskvärd. Då är metropolförvaltning att föredra, inte bara ur språklig synvinkel sett. Men i så fall gäller det att tänka nytt och fritt i fråga om på vilka vägar målet för denna text ska nås: service på svenska också i metropolens svenska glesbygd.

Ett brett svenskspråkigt befolkningsunderlag garanterar inte i sig service på svenska. Men kommunreform i huvudstadsregionen torde betyda att kommunerna och staten ingår en överenskommelse, ett intentionsavtal av något slag. Som en integrerad del av den överenskommelsen behövs ett långsiktigt samhällsfördrag om en förvaltningsmodell som tryggar offentlig service på landets bägge nationalspråk, finska och svenska. Ett sådant samhällsfördrag skulle involvera alla konstruktiva krafter med positiv grundinställning till Finland som ett land med två nationalspråk. Ansvaret vilar i huvudsak på de stora partierna. SFP-mandaten är inte en tillräcklig grund för service på svenska eller framtida tvåspråkighet.

Nedan återges en sammanfattande vägkarta i kortversion. Men för att någon som helst karta ska kunna tas i bruk måste först och främst **de som arbetar för svenskans ställning enas över kommun- och partigränserna**. Så länge finlandssvenskarnas "eget" parti, Svenska folkpartiet, talar med många tungor finns det ingen chans att komma framåt. Tillsvidare saknas till och med grundläggande **enighet om den trovärdiga problembilden**. Därför skulle det vara bra att låta analysera existerande databaser. Analysen kan följas upp med intervjuer på djupet som ger en tydligare bild av hur svensk- och tvåspråkiga personer i olika delar av regionen, i olika socialgrupper och av olika ålder resonerar och väljer när avstånd står mot språk.

Det är möjligt att vård och omsorg på svenska i huvudstadsregionen kan fås definierade som **allmännyttiga SGEI-tjänster**. Inne-

börden skulle vara att det tunga konkurrensutsättningsförfarandet i Lagen om offentlig upphandling inte behöver tillämpas. Detta är värt insatser av svenskans försvarare; först utredning och därefter lobbning.

Som vägkarta på resan mot en bredare överenskommelse om åtgärder som kan stärka den offentliga tvåspråkigheten i Finlands metropolregion erbjuder jag en sammanfattning:

1. Förenade svenska resurser: servicen ordnas gemensamt

- **Regionens svenskspråkiga befolkning ska ses som en helhet.** En kommunsammanslagning som omfattar hela huvudstadsregionen skulle innebära en möjlighet för svenskan, eftersom den förenar resurserna. Med ett befolkningsunderlag på 65 000 kan mångsidig service på modersmålet ordnas också för små specialgrupper.
- **Utan kommunsammanslagning är det svårare** att åstadkomma samma befolkningsunderlag och fasta struktur för service på svenska. I så fall behövs lagstiftning som främjar ett avtal mellan huvudstadsregionens kommuner om att de ordnar sin service på svenska gemensamt.
- **Det sämsta alternativet** är att Vanda sammanslås med Helsingfors. Gränsen mellan Esbo och Helsingfors skulle ytterligare befästas, vilket ur svensk synvinkel innebär att befolkningsunderlag och resurser splittras i stället för att samlas.

2. En strategi för service på svenska

- Oberoende av kommunindelning behövs **en detaljerad strategi** för hur service på det andra inhemska språket ordnas i

huvudstadsregionen. Om ingen kommunsammanslagning blir av måste strategin vara gemensam för de fyra kommunerna.

- Strategin ska innehålla **mätbara kriterier** för vad som är godtagbar servicekvalitet. Annars kan verkställigheten inte på ett meningsfullt sätt följas upp med stöd av fullmäktiges auktoritet.

3. En svensk nämnd med tydligt mandat

- **I huvudsak måste den kommunala serviceorganisationen vara språkligt integrerad**, också om enskilda vårdenheter ska vara enspråkigt svenska där detta är ändamålsenligt. Det är inte meningsfullt att dela kommunens social- och hälsovårdsorganisation på språklig grund.
- Den nödvändiga samordningen av efterfrågan och ett splitttrat utbud kan i stället uppnås med hjälp av **ett visst språkligt självbestämmande** som kan övertyga marknaden om att det kommunala intresset för service på svenska är genuint och långsiktigt, stimulera nya svenskspråkiga vårdenheter att växa upp och locka fram dolda resurser.
- Detta förutsätter **en svensk nämnd med egen budget och eget kansli**. Nämnden formulerar strategin för service på svenska som godkänns av fullmäktige och uppdateras för varje mandatperiod. För övrigt är nämndens uppgift att i enlighet med strategin prioritera och planera för ett fungerande svenskt servicenät samt att beställa de tjänster som hemkommunen inte själv kan erbjuda på svenska. Den svenska nämnden med kansli är ett svenskt resurscenter för den juridiska upphandlingsexpertisen.

**Strategin ska innehålla
mätbara kriterier för vad
som är godtagbar service-
kvalitet på svenska.**

4. En föredragande tjänsteman på hög nivå

- Resultat kan bäst uppnås via **tjänstemannaansvar** för den av fullmäktige godkända strategin.
- **Nämndens föredragande är en tjänsteman med säte på högsta nivå**, och har uttalat ansvar för att utveckla det svenskspråkiga serviceutbudet i kommunen eller i huvudstadsregionen, beroende på kommunindelningen. Utan denna koppling till den övriga organisationen skulle en svensk nämnd vara lösryckt från alla sammanhang och knappast kunna agera meningsfullt.

Samordning

En svensk nämnd för vård och omsorg ter sig som ett användbart instrument för samordning av det kommunala serviceutbudet med den privata och tredje sektorns utbud av service på svenska i en flerproducentmodell. **Samordningen är oundgänglig bland annat för att en klientorienterad kö, där modersmålet beaktas, ska kunna skapas för äldreomsorgen och svenska vårdenheter förbli svenskspråkiga.**

Med central koordinering och gemensam upphandling kan kostnadseffektiviteten stiga så att budgeteringen kan utgå från genomsnittliga enhetskostnader och inget pålägg för service på svenska behövs. Syftet är ändå inte att spara pengar utan att **behandla språkgrupperna likvärdigt.**

Klientorienterat arbetssätt

Förståelsen för behovet av språkligt självbestämmande kan antas öka om de aktuella reformerna betonar **kommunens ansvar gen-**

temot den individuella invånaren. I så fall krävs en ny lyhördhet för klientens behov, inte bara i språkligt avseende. Ett **klientorienterat arbetssätt** tryggar de offentliga tjänsternas språkliga kvalitet bättre än dagens funktionsbaserade verksamhetsmodell. Det är individen som har grundläggande rättigheter, inte kommunen. Lagen säger att service vid behov ska ordnas, inte att den ska produceras av kommunen.

Klientorientering är den enda framkomliga vägen också när det gäller **från utlandet inflyttade** som inte behärskar vare sig finska eller svenska.

Målinriktad rekrytering

Svenskspråkiga klienter ska möta svenskkunnig personal. Den kommunala **personalpolitiken ska vara målinriktad** också i språkligt avseende. Svenskspråkiga personalresurser ska koncentreras på ett ändamålsenligt sätt. Rekryteringen av svenskspråkig personal underlättas om arbetsmiljön är klart tvåspråkig. **Förslagen från Arbetsgrupp 14** är fortfarande värda att beaktas. Dit hör substantiella språkbrukstillägg och språkundervisning på arbetstid, samt rekryteringsbolaget Seures ansvar också för behovet av svenskkunniga vikarier.

Breda samarbetsavtal med yrkesinstitutet Practicum och yrkeshögskolan Arcada kan ingås så att praktikavgiften slopas i utbyte mot skolornas insatser för handledarutbildningen. Svenskspråkiga studerande ska uppmuntras att **praktisera i svensk- eller tvåspråkiga arbetsmiljöer**. Det är i kommunens eget intresse att rätten till svenskspråkig handledning inte nonchaleras.

Tillgången till **professionellt tvåspråkig personal** kan stärkas bland annat genom att Practicum och Arcada ordnar fortbildande utbildning eller enstaka kurser på svenska för finskspråkiga studerande och yrkesverksamma.

Samservice och it-lösningar

Ett glest servicenät på svenska kan i någon mån kompenseras med telefonservice och samservicekontor samt it-baserad service, enligt Kommunförbundets projekt av 2009. E-tjänster som kan användas oberoende av kommungränser och tid främjar självbetjäning och personligt ansvarstagande. Ett **utvecklingsprojekt för it-service på svenska** i huvudstadsregionen skulle utgöra ett pilotprojekt av nationell betydelse och borde kunna väcka intresse från jubileumsfonden Sitras håll. Esbo planerar en svenskspråkig telefonservice med information om äldreomsorgen. Den tjänsten kan utvecklas till att omfatta hela huvudstadsregionen, först på svenska och senare på finska.

Språkmärkning på webben kan **locka fram dolda resurser** genom att klienten lätt kan ta reda på var det finns svenskspråkiga vårdteam utanför de officiellt två- eller svenskspråkiga vårdenheter. För att maximera nyttan av det fria vårdvalet ska denna webbtjänst byggas över kommungränserna.

Webbplatsen ***Terveyskirjasto*** ska **översättas** till svenska och uppdateras i samma takt som det finska originalet. Nu är den mångsidiga hälsorelaterade informationen på internet tillgänglig bara för den som behärskar medicinsk terminologi på finska.

Pilotprojekt

Ett eller flera pilotprojekt kan planeras och administreras av en ad hoc-grupp av förtroendevalda med stöd av namngivna tjänstemän. Syftet ska vara att testa fördelarna med ett större befolkningsunderlag i kombination med regional samordning och gemensam upphandling.

Lämpliga pilotprojekt hittas lättast inom socialsektorn och formuleras bäst av sektorns sakkunniga. Innan ett pilotprojekt

startas upp ska finansieringsgrunderna slås fast och en försöksstrategi formuleras, med en tydlig definition av begreppet ”service på svenska” så att det finns mätbara kriterier för språklig kvalitet att testa.

Ny lagstiftning

I samband med kommunreformen bör lagstiftningen bland annat ta ställning till

- hur hela huvudstadsregionens svenskspråkiga befolkning bäst kan säkras som **underlag för service på svenska**,
- vilken **kranskommunernas relation till huvudstadsregionen** ska vara, med tanke på deras behov av service på svenska,
- hur sådan specialservice på svenska som kräver ett särskilt brett befolkningsunderlag (t.ex. utvecklingsstörda och synskadade barn) ska ordnas så att resurserna i **nationellt perspektiv** utnyttjas effektivt, och
- hur en effektiv **kontroll- och ombudsmannafunktion** för tillgång och tillgänglighet i fråga om kommunal service på svenska bäst kan inrättas.

Och till slut: Det dagliga språkvalet

Bekvämlighet och missriktad artighet från huvudstadsregionens praktiskt tvåspråkiga finlandssvenskars sida leder alltför ofta till att den finskspråkiga motparten berövas en möjlighet att öva upp sin praktiska svenska. Men också ”jag” kan en dag bli dement och beroende av modersmålet, eller ”jag” kan hamna i en situation där jag måste förklara hur det känns, fysiskt eller psykiskt, på ett språk vars ord för känslö- och smärtförmimmelser jag inte behärskar.

Den dagen skördar ”jag” följderna av att svenskan har reducerats till ett privat språk och den offentliga tvåspråkigheten försvagats.

Det är i första hand metropolregionens svenskspråkiga invånare själva som måste stå för efterfrågan på offentlig svenska och efterlysa en förvaltningsstruktur som gör det praktiskt möjligt att svara på denna efterfrågan. Visst, Grundlagen och Språklagen är nödvändiga stöttor i kategorin ”hjälp till självhjälp”. Men de som talar svenska måste själva samla sig till en någorlunda enig opinion i fråga om språklig strategi – och låta denna komma till uttryck i vardagen.

Annars kan man inte räkna med att ens den välvilliga majoriteten ska kunna göra någon avgörande räddningsinsats.

Källförteckning

- Ahtisaari, Martti m.fl.: *Handlingsprogram för ett Finland med två levande nationalspråk*, Folktinget 2011.
- Arbetsgrupp 14, Delegationen för huvudstadsregionen: *Service på svenska i huvudstadsregionen*, 2007.
- Berg, Karoline, Johan Meriluoto, Siv Sandberg & Stefan Sjöblom: *Försiktighet och förändring på egna villkor*. Publikationer av projektet om förvaltningslösningars språkliga konsekvenser. Utvärderingsprogrammet ARTTU: Undersökningar nr 11, 2010.
- Bostadsminister Jan Vapaavuoris svar på riksdagsledamot Kari Rajamäkis skriftliga spörsmål SS 1153/2010 rd.
- Dahlerup, Drude: *From a Small to a Large Minority. Women in Scandinavian Politics*. Scandinavian Political Studies, Bind II (New Series), 1988/4.
- Den svenska metropolen – Finlands 15:e största stad*. SFP 2010.
- Hankesuunnitelma metropolialueen sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämiseksi*, 9.2.2011.
- Henriksson, Linnéa: *En- eller tvåspråkiga lösningar. Om språkliga konsekvenser vid sammanslagningar*, Magma pm 2, 2011.
- JO Dnr 1962/4/09: *Det behövs klara anvisningar om språket i journalhandlingar*, 22.3.2011.
- Kanter, Rosabeth Moss: *Men and women of the Corporation*, BasicBooks 1977.
- Lagstadgade tjänster inom social- och hälsovården*. Social- och hälsovårdsministeriets broschyrer 2001:7.
- Lausunto kaupunginhallitukselle sosiaali- ja terveystoimen kokonaisuusvityksen loppuraportista*, Helsingfors Socialnämndens föredragningslista 20.9.2011.
- Martens, Christel von: *Kommun- och servicestrukturreformen och nationalspråken*. Kommunen visar vägen, Finlands kommunförbund 2007.
- Mustajoki, Marianne: *Svenskans ställning i metropolen. Språkkonsekvenser av samarbetslösningar i huvudstadsregionen*, Magma-studie 3-2009.
- Mustajoki, Marianne: *Utveckling av it-baserad service på svenska i huvudstadsregionen*, Kommunförbundet, 2009.
- Pohje = Vad är det? Om rätten till hälsovård på svenska*, Svenska Finlands folkting, Hälsopolitiska utskottet 2006.
- Regeringsprogrammet för Jyrki Katainens regering*, Statsrådets kansli 22.6.2011.
- Sandberg, Siv och Stefan Sjöblom: *Spricker Svenskfinland i sömmarna?*, Kommunmarknaden 14.9.2011.

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä, kehittämistä ja valvontaa koskevan lainsäädännön uudistaminen, Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistiota 2011:7.

Språkprogram för HNS. Språkstrategigruppen och styrgruppen för språkprogrammet, 18.6.2007, uppdaterat 29.3.2010.

Statsrådets redogörelse för metropolpolitiken 2010.

Tahvanainen, Sade m.fl, skriftligt spörsmål 324/2000 vp: *Terveydenhuoltoalan oppilaskohtaiset harjoittelumaksut*.

Vahva peruskunta rakenneuudistuksen perustaksi. Esitys hallitukselle, Kuntaliiton hallitus 20.4.2011.

Virkkunen, Henna: *Ajankohtaista kuntapolitiikasta*, Finansministeriet 2.9.2011.

Vuori, Pekka: *Svenskspråkiga i huvudstadsregionen*, Helsingfors stads faktacentral 2011.

Debattartiklar i Hbl:

Henrica Bargum: *Vem tar det moraliska ansvaret för skolan?*, 24.9.2011

Mikael Hiltunen: *Se till metropolregionens bästa*, 24.1.2010

Ville Komi: *Ingen orsak bli rädd för mild segregation*, 13.10.2011

Pehr Löf, Lisbeth Hemgård: *Konfliktfylld omsorgsservice*, 26.6.2007

Internet:

www.lj.se/passionforlivet

www.sundhed.dk

Fotnoter

- 1 *Pohje = Vad är det?*, Svenska Finlands folkting, Hälsopolitiska utskottet 2006.
- 2 *Ibid.*, s. 4.
- 3 *Statsrådets redogörelse för metropolpolitiken* 2010, s. 31.
- 4 Martti Ahtisaari m.fl.: *Handlingsprogram för ett Finland med två levande nationalspråk*, Folktinget 2011.
- 5 *Lagstadgade tjänster inom social- och hälsovården*. Social- och hälsovårdsministeriets broschyrer 2001:7.
- 6 Linnéa Henriksson, 30.8.2011. Se även rapporten Linnéa Henriksson: *En- eller tvåspråkiga lösningar. Om språkliga konsekvenser vid sammanslagningar*, Magma pm 2, 2011.
- 7 Pekka Vuori: *Svenskspråkiga i huvudstadsregionen*, Helsingfors stads faktacentral 2011.
- 8 Arbetsgrupp 14, Delegationen för huvudstadsregionen: *Service på svenska i huvudstadsregionen*, 2007.
- 9 Socialnämndens föredragningslista 20.9.2011: *Lausunto kaupunginhallitukselle sosiaali- ja terveystoimen kokonaisselvityksen loppuraportista*.
- 10 Jönköpings landsting: se www.lj.se/passionforlivet.
- 11 Säte Tahvanainen m.fl, skriftligt spörsmål 324/2000 vp: *Terveydenhuoltoalan oppilaskohtaiset harjoittelumaksut*.
- 12 *Språkprogram för HNS*. Språkstrategigruppen och styrgruppen för språkprogrammet, 18.6.2007, uppdaterat 29.3.2010.
- 13 Rosabeth Moss Kanter: *Men and women of the Corporation*, BasicBooks 1977.
- 14 Drude Dahlerup: *From a Small to a Large Minority. Women in Scandinavian Politics*. Scandinavian Political Studies, Bind 11 (New Series) (1988) 4.
- 15 JO Dnr 1962/4/09: *Det behövs klara anvisningar om språket i journalhandlingar*, 22.3.2011.
- 16 Arbetsgrupp 14, 2007.
- 17 Mustajoki: *Utveckling av it-baserad service på svenska i huvudstadsregionen*, Kommunförbundet 2009.
- 18 Arbetsgrupp 14, 2007, s. 4.
- 19 Ahtisaari 2011, s. 13.
- 20 Marianne Mustajoki: *Svenskans ställning i metropolen*, Magma 3/2009.
- 21 *Den svenska metropolen – Finlands 15:e största stad*. SFP 2010.
- 22 Mikael Hiltunen: *Se till metropolregionens bästa*, Hbl-Debatt 24.1.2010.
- 23 *Den svenska metropolen – Finlands 15:e största stad*. SFP 2010.
- 24 Henna Virkkunen: *Ajankohtaista kuntapolitiikasta*, Finansministeriet 2.9.2011.

- 25 Berg, Meriluoto, Sandberg & Sjöblom: *Försiktighet och förändring på egna villkor*. Publikationer av projektet om förvaltningslösningars språkliga konsekvenser. Utvärderingsprogrammet ARTTU: Undersökningar nr 11, 2010.
- 26 Ville Komi: *Ingen orsak bli rädd för mild segregation*. Hbl-Debatt 13.10.2011.
- 27 *Regeringsprogrammet för Jyrki Katainens regering*, Statsrådets kansli 22.6.2011, s. 27.
- 28 *Ibid.*, s. 86.
- 29 *Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä, kehittämistä ja valvontaa koskevan lainsäädännön uudistaminen*, Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistiot 2011:7.
- 30 *Vahva peruskunta rakenneuudistuksen perustaksi*. Esitys hallitukselle, Kuntaliiton hallitus 20.4.2011.
- 31 *Hankesuunnitelma metropolialueen sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämiseksi*, 9.2.2011.
- 32 Mustajoki, 2009.
- 33 Se www.sundhed.dk.
- 34 Se även Ahtisaari 2011, s. 12-14.
- 35 *Regeringsprogrammet 2011*, s. 63.
- 36 Bostadsminister Jan Vapaavuoris svar på riksdagsledamot Kari Rajamäkis skriftliga spörsmål SS 1153/2010 rd.
- 37 Pehr Löf, Lisbeth Hemgård: *Konfliktfylld omsorgsservice*, Hbl-Debatt 26.6.2007.
- 38 Henrica Bargum: *Vem tar det moraliska ansvaret för skolan?*, Hbl-Debatt 24.9.2011.
- 39 *Ibid.*
- 40 Christel von Martens: *Kommun- och servicestrukturreformen och nationalspråken*. Kommunen visar vägen, Finlands kommunförbund 2007
- 41 Siv Sandberg och Stefan Sjöblom: *Spricker Svenskfinland i sömmarna?*, Kommunmarknaden 14.9.2011.

Magma-studier

2•2009

Finlands okända historia

En studie av Janne Holmén som granskar hur den svenska tiden 1150–1809 behandlas i gymnasieundervisningen i Finland.

3•2009

Svenskans ställning i metropolen

En studie av Marianne Mustajoki som analyserar språkkonsekvenserna av samarbetslösningar i huvudstadsregionen.

1•2010

Det svenska i Finland år 2030

En scenariorapport om svenskans framtid utgående från förändringen i vår omvärld.

2•2010

Kommunreformens konsekvenser för församlingarna

En studie av Bengt Klemets som behandlar församlingsidentitet och strukturer i de nya kyrkliga samfälligheterna.

3•2010

Det sammanhållande kittet

En studie av minoritetsmedier i Europa av Tom Moring och Sebastian Godenhjelm.

4•2010

Religionens återkomst – Uskonnon ylönousemus

Brytningspunkter i kyrkan och kulturen. Tuomas Martikainen & Ville Jalovaara, red. Tvåspråkig publikation.

1•2011

Mikä suomenruotsalaisissa ärsyttää?

Pasi Saukkonen analysoi ajankohtaisia kirjoja ja lehtiartikleita sekä verkkokeskustelua. Varför irriterar finlands-svenskarna? Pasi Saukkonen analyserar mediedebatten. Sammandrag på svenska.

2•2011

Invandringens samhällsekonomiska konsekvenser

Jan Saarela kartlägger immigrationens effekter på arbetsmarknad, företagande och utrikeshandel. Med fokus på Svenskfinland jämförs olika kommuners förmåga att hantera invandringen.

3•2011

Frivillig svenska? Utbildningsrelaterade konsekvenser

Åsa Palviainen går igenom dagens läge med den obligatoriska svenskan i finskspråkiga skolor och eventuella konsekvenser av alternativen.

4•2011

Det går hårt

Linnea Hanell analyserar den skrivna finlandssvenskan ur ett sverigesvenskt perspektiv.

5•2011

Affärer eller business?

Wilhelm Barner-Rasmussen analyserar språkanvändningen i det ekonomiska samarbetet mellan Finland och Sverige. Behövs svenskan fortfarande eller har engelskan tagit över?

Övrig Magmalitteratur

Europeisk mosaik – Nationella minoriteter som utmaning

Sten Berglund och Kjetil Duvold ger i denna bok en överblick över de nationella minoriteterna i Europa och placerar minoritetsproblematiken i ett större politiskt sammanhang. Utgiven i juni 2010.

Den obligatoriska svenskan – en historisk analys

Erik Geber granskar argumentationen, debatten och processerna som lett till kritiska omröstningar i riksdagen om undervisningen i svenska på 1960-, 1990- och 2000-talet. Magma pm 1, 2010.

En- eller tvåspråkiga lösningar – om språkliga konsekvenser vid sammanslagningar

Linnéa Henriksson diskuterar fördelar och risker med olika alternativ för svenskspråkiga enheter inom den offentliga sektorn. Magma pm 2, 2011.

Johanna Westman

Språket på agendan i metropolen

- med service på svenska i fokus

I huvudstadsregionen bor 65 000 svenskspråkiga personer med behov av service på svenska. Läger man till kranskommunerna stiger siffran till 81 000 – det är mer än en medelstor finsk stad. Servicen för dessa invånare är dock i dag utspridd på flera städer och kommuner, och hur den svenska servicen för regionen skall skötas har stötts och blötts i årtionden. Ännu har inget radikalt skett. Frågan är också hur den pågående kommunreformen påverkar huvudstadsregionen.

I den här studien ritar journalisten Johanna Westman upp en ”vägkarta” för hur förändrade strukturer kunde stärka det svenska serviceutbudet, inte minst inom social- och hälsovården. Med hjälp av intervjuer med beslutsfattare, forskare, tjänstemän och kommuninvånare närmar sig Westman frågan ur ett journalistiskt perspektiv. Hur ser huvudstadsregionens stadsdirektörer på den svenskspråkiga servicen? Vilka konkreta åtgärder anser experter inom social- och hälsovården att borde till för att förbättra serviceutbudet? Borde regionens kommuner samarbeta eller rentav sammanslås för att uppnå bästa resultat?

De här och många andra frågor får sitt svar i rapporten, ett viktigt tillägg i en högst aktuell debatt.

Magma-studie 6 • 2011

ISBN 978-952-5864-27-4

9 789525 864274